ปัญญาสชาดก ปัจฉิมภาค

ภาคที่ ๑๙

๓ สุวรรณสังขชาดก

พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

อำมาตย์โท พระยาประเสริฐสุนทราศรัย (กระจ่าง สิงหเสนี)

เมื่อปีมะโรง พ.ศ. ๒๔๗๓

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โภสณพิพรรฒธนากร

294.3081
ร62ป 2472
ฉ.2

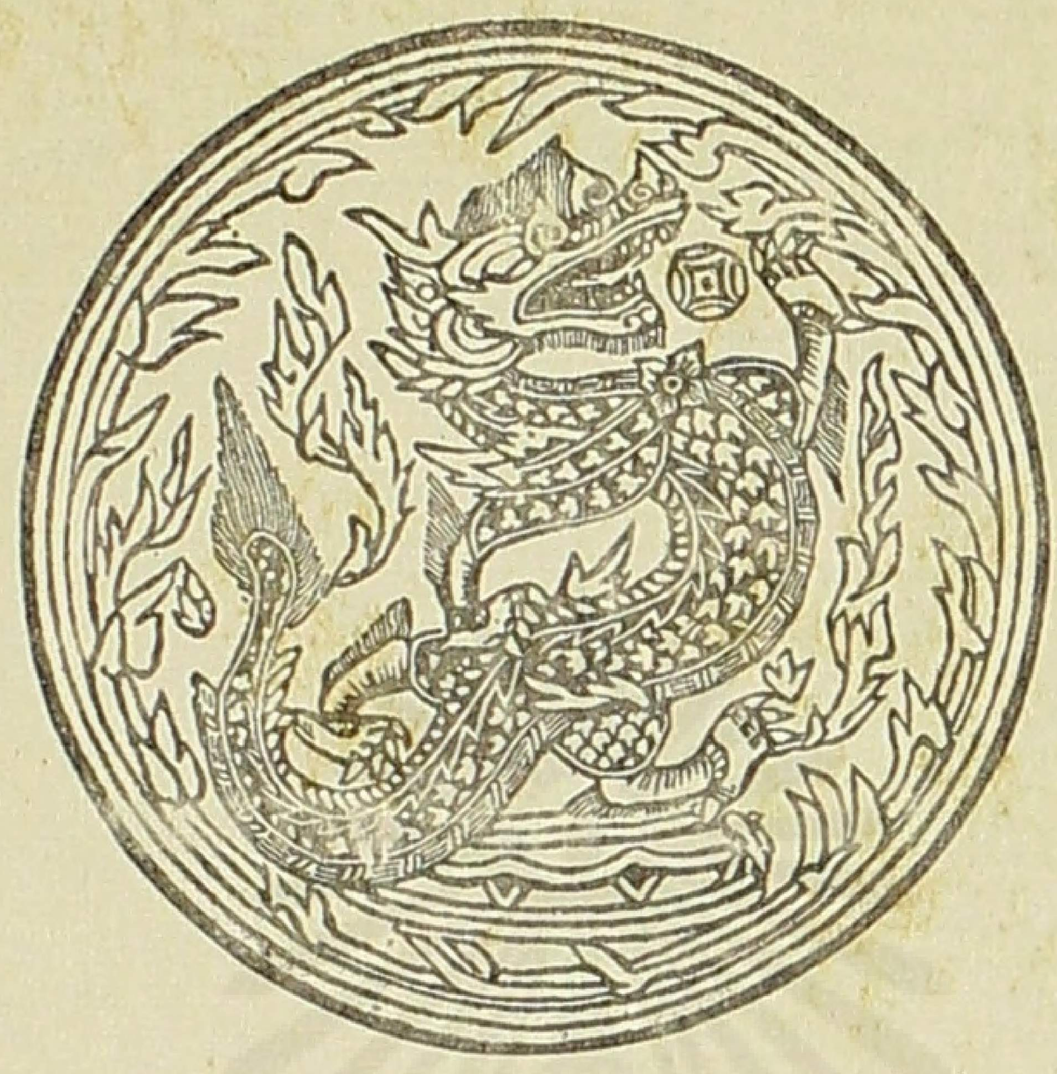

ปัญญาสชาดก ปัจฉิมภาค

ภาคที่ ๑๙

๓ สุวรรณสังขชาดก

พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

อำมาตย์โท พระยาประเสริฐสุนทราศรัย (กระจ่าง สิงหเสนี)

เมื่อปีมะโรง พ.ศ. ๒๔๗๑

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โภสณพิพรรฒธนากร

ห้องสมุดหนังสืออนุสรณ์งานศพ วัดบวรนิเวศ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๑๕

TUDC 08/04/2563

คำนำ

ในงานปลงศพอำมาตย์โท พระยาประเสริฐสุนทราศรัย (กระจ่าง สิงหเสนี) ซึ่งจะได้พระราชทานเพลิงในเดือนมีนาคมปีนี้ เจ้าภาพมีความประสงค์จะพิมพ์หนังสือแจกเนื่องในงานนั้นสักเรื่อง ๑ จึงแจ้งความมายังราชบัณฑิตยสภา ขอให้กรรมการช่วยเลือกหนังสือและจัดการพิมพ์ให้ ข้าพเจ้าระลึกขึ้นถึงความหลังที่ได้คุ้นเคยเกี่ยวข้องมากับพระยาประเสริฐสุนทราศรัย ทั้งในฝ่ายที่เป็นคุณและบางทีจะได้เคยเป็นความเดือดร้อนแก่พระยาประเสริฐ ฯ เพราะตัวข้าพเจ้ามีมาแต่ก่อนบ้าง ดังรายการอันจะมีแจ้งอยู่ในเรื่องประวัติต่อไปข้างหน้า กล่าวความโดยย่อคือพระยาประเสริฐ ฯ เมื่อยังเด็กได้เข้าเป็นนักเรียนในโรงเรียนพระตำหนักสวนกุหลาบ เมื่อข้าพเจ้าเป็นผู้จัดการโรงเรียน เริ่มแรกได้รู้จักคุ้นเคยกัน เมื่อพระยาประเสริฐ ฯ เสร็จการเล่าเรียนเข้ารับราชการเริ่มมีตำแหน่งในกระทรวงมหาดไทย ก็ประจวบเวลาข้าพเจ้าเป็นเสนาบดีรับราชการอยู่ในกระทรวงนั้นได้เป็นเพื่อนราชการด้วยกันมา ข้าพเจ้าได้มีโอกาสใช้สอยบังคับบัญชามาตลอดจนถึงเวลาข้าพเจ้าออกจากตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ในระวางนั้นพระยาประเสริฐ ฯ ได้รับราชการตั้งแต่เป็นตำแหน่งผู้น้อย และได้เลื่อนยศและตำแหน่งขึ้นด้วยความพยายามและความซื่อตรง เป็นความชอบโดยลำดับขนได้เป็นผู้ว่าราชการจังหวัดไปอยู่เมืองเลย อันนับว่าเป็นที่กันดารอย่างยิ่ง พระยา

TUDC 08/04/2563

ประเสริฐ ฯ ต้องทนความลำบากอยู่ถึง ๙ ปี เพราะข้าพเจ้าหาตัวเปลี่ยนไม่ได้ จึงรู้สึกว่าข้าพเจ้าเป็นผู้ทำให้พระยาประเสริฐ ฯ ได้ความเดือนร้อนแม้โดยมิได้เจตนา เมื่อพระยาประเสริฐ ฯ มาถึงอนิจกรรมลง และเจ้าภาพมาขอให้ช่วยเลือกหาเรื่องหนังสือ จึงเต็มใจที่จะทำให้ และกล่าวความที่เคยเกี่ยวข้องกันลงไว้ให้ปรากฏ เหมือนหนึ่งได้สนองคุณพระยาประเสริฐ ฯ บ้างเล็กน้อย ส่วนหนังสือที่จะพิมพ์นั้น ข้าพเจ้าได้เลือกชาดกให้พิมพ์ ด้วยเป็นหนังสือซึ่งกรรมการมุ่งหมายจะให้มีบริบูรณ์ในวรรณคดีของไทย อนุโลมเข้าในนิบาตชาดกอันพิมพ์ขึ้นโดยพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

อันหนังสือปัญญาสชาดกนี้ คือประชุมนิทานเก่าแก่ที่เล่ากันในเมืองไทยแต่โบราณ ๕๐ เรื่อง (๑) พระสงฆ์ชาวเชียงใหม่รวบรวมแต่งเป็นชาดกไว้ในภาษาบาลี เมื่อพระพุทธศักราชประมาณราวในระวาง ๒๐๐๐ จนถึง ๒๒๐๐ ปี อันเป็นสมัยเมื่อพระสงฆ์ชาวประเทศนี้ พากัน

---

(๑) หนังสือปัญญาสชาดกนี้ตามที่ได้ตรวจฉะบับ มีลักษณะแผกกันเปน ๒ อย่าง อย่างหนึ่งเรียกว่า "ปัญญาสชาดกบั้นปลาย" แต่ไม่ปรากฏว่ามี "บั้นต้น" อีกอย่างหนึ่งเรียกว่า "ปัญญาสชาดกปฐมภาค (คือภาคแรก)" คัมภีร์ ๑ "ปัญญาสชาดกปัจฉิมภาค (คือภาคหลัง)" คัมภีร์ ๑ ปัญญาสชาดกบั้นปลายมีอยู่ดาดดื่นทั่วไป แต่ปัญญาสชาดกปฐมภาคกับปัจฉิมภาคนั้นหาฉะบับยาก แต่แรกอ่านดูเข้าใจว่าปัญญาสชาดกบั้นปลายกับปัญญาสชาดกปัจฉิมภาคเปนคัมภีร์เดียวกัน ครั้นตรวจสอบกันเข้าตรงกันข้าม ปัญญาสชาดกบั้นปลายกลับตรงกันกับปัญญาสชาดกปฐมภาคไปจบคัมภีร์เพียง ๕๐ นิทาน จึงสันนิษฐานว่าคงเปนด้วยชั้นเดิมผู้แต่งปัญญาสชาดกบั้นปลายมุ่งหมายจะให้อนุโลมเข้าในปัญญาสนิบาต ภายหลังมีผู้แต่งนิทานเพิ่มเข้าอีก ๒๕ เรื่อง และมุ่งหมายจะให้เปนหนังสือส่วนหนึ่งต่างหาก ไม่อนุโลมเข้าในนิบาต จึงเปลี่ยนชื่อปัญญาสชาดกบั้นปลายเปนปัญญาสชาดกปฐมภาค ส่วนที่แต่งเติมเข้าใหม่เรียกว่าปัญญาสชาดกปัจฉิมภาค.

TUDC 08/04/2563

ไปเล่าเรียนมาแต่ลังกาทวีป มีความรู้ภาษามคธแตกฉาน เอาแบบอย่างของพระพิกษุสงฆ์ในลังกาทวีปมาแต่งหนังสือเป็นภาษามคธขึ้นในบ้านเมืองของตน แต่งเป็นอย่างอรรถกถาธรรมาธิบาย เช่นคัมภีร์มังคลัตถทีปนีเป็นต้นบ้าง แต่งเป็นเรื่องสาสนประวัติ เช่นคัมภีร์ชินกาลมาลินีเปนต้น ตามอย่างเรื่องมหาวงศพงศาวดารลังกาบ้าง แต่งเปนชาดก เช่นเรื่องบัญญาสชาดกนี้เอาอย่างนิบาตชาดกบ้าง โดยเจตนาจะบำรุงพระสาสนาให้ถาวร และจะให้หนังสือซึ่งแต่งนั้นเป็นหลักฐานมั่นคงด้วยเป็นภาษาเดียวกับพระไตรปิฎก แต่หนังสือบัญญาสชาดกนี้ เห็นจะแต่งในตอนปลายสมัยที่กล่าวมา เพราะความรู้ภาษามคธดูทรามลง ไม่ถึงหนังสือแต่งชั้นก่อน

หนังสือบัญญาสชาดกนี้ต้นฉะบับเดิมเป็นคัมภีร์ลาน จำนวนรวม ๕๐ ผูกด้วยกัน เดียวนี้เห็นจะมีอยู่แต่ในประเทศสยาม กับที่เมืองหลวงพระบางและที่กรุงกัมพูชา ที่อื่นหามีไม่ มีเรื่องราวปรากฏว่าเคยได้ฉะบับไปถึงเมืองพะม่าครั้งหนึ่ง พะม่าเรียกว่า “เชียงใหม่บัณณาส” แต่พระเจ้าแผ่นดินพะม่าองค์ใดองค์หนึ่งดำรัสว่า เป็นหนังสือแต่งปลอมพระพุทธวจนะสั่งให้เผาเสีย ในเมืองพะม่าจึงมิได้มีหนังสือบัญญาสชาดกเหลืออยู่ คำที่ว่าแต่งปลอมพระพุทธวจนะนั้น เพราะพระเจ้าแผ่นดินพะม่าองค์นั้นหลงเชื่อว่าหนังสือนิบาตชาดก หรือที่เราเรียกกันในภาษาไทยว่า “เรื่องพระเจ้าห้าร้อยห้าสิบชาติ” เป็นพระพุทธวจนะซึ่งที่แท้หาเป็นเช่นนั้นไม่ ความจริงเป็นดังพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชวิจารณ์ไว้ ในพระราชนิพนธ์

TUDC 08/04/2563

คำนำหนังสือนิบาตชาดกภาคต้น ซึ่งโปรดให้พิมพ์เมื่อในรัชชกาลที่ ๕ ว่าเรื่องนิบาตชาดกนั้นคงเป็นนิทานที่เล่ากันในพื้นเมือง มีมาแต่ก่อนพุทธกาลช้านาน เมื่อพระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนเวไนยสัตว์ ทรงยกเอาเรื่องนิทานมาแสดงเป็นอุปมาในพระธรรมเทศนาเนือง ๆ ก็ธรรมดาในเรื่องนิทานย่อมต้องมีตัวดีและตัวชั่ว ตัวดีจะเป็นคนก็ตามจะเป็นสัตว์เดียรัจฉานก็ตาม ย่อมเรียกว่า "มหาสัตว์" มาเกิดสมมติขึ้นต่อภายหลังพุทธกาลว่า มหาสัตว์ในเรื่องชาดกนั้น คือพระพุทธเจ้าในอดีตชาติ ครั้นเมื่อมาตบแต่งร้อยกรองพระไตรปิฎกกันในชั้นหลัง ๆ ผู้แต่งประสงค์จะปลูกศรัทธาให้มั่นคงตามความเชื่อถือของตน จึงแต่งประชุมชาดกประหนึ่งว่าพระพุทธองค์ได้ทรงแสดงไว้ชัดเจนว่า มหาสัตว์นั้น ๆ มาเกิดเป็นพระพุทธองค์และบุคคลหรือสัตว์อื่นนั้น ๆ มาเป็นผู้นั้นผู้นี้ในปัจจุบันชาติ รูปเรื่องชาดกจึงเป็นเช่นปรากฏอยู่ในหนังสือนิบาตชาดก เพราะความเป็นดังอธิบายมานี้ ที่พระสงฆ์ชาวเชียงใหม่เอานิทานในพื้นเมืองมาแต่งเป็นชาดก เป็นแต่แต่งตามแบบอย่างหนังสือเก่า ซึ่งพระคันถรจนาจารย์ได้แต่งมาแต่ปางก่อน หาได้ตั้งใจจะหลอกลวงผู้หนึ่งผู้ใดว่าเป็นพระพุทธวจนะไม่ พระเจ้าแผ่นดินพะม่าหากเข้าพระทัยหลงไปเอง

นิทานในปัญญาสชาดก เป็นนิทานที่ไทยเรารู้กันอยู่ช้ามทรายหลายเรื่อง เช่นเรื่องสมุทโฆษ เรื่องพระสุธนนางมโนหรา เรื่องสังข์ทอง เรื่องคาวี เรื่องพระรถเสนเป็นต้น เรื่องสุวรรณสังขชาดกที่พิมพ์ในสมุดเล่มนี้ ก็มีผู้เอามาแต่งเป็นกลอนอ่านเรียกว่าเรื่องสังข์ทอง การที่เอาหนังสือปัญญาสชาดกมาแปลพิมพ์จะเป็นประโยชน์สอยสวนให้รู้

TUDC 08/04/2563

ว่านิทานเหล่านั้นเรื่องที่เขาเล่ามาแต่โบราณเป็นอย่างไร ที่เอามาแต่งเป็นโคลงฉันท์และบทละคอนกลอนอ่านเอามาแก้ไขเสียอย่างใดบ้าง และให้รู้เรื่องนิทานเก่าแก่ของประเทศนี้ ซึ่งมิได้ปรากฏในที่อื่นก็อีกหลายเรื่อง เรื่องที่พิมพ์ในสมุดเล่มนี้ชื่อสุวรรณสังขชาดก (คือเรื่องสังข์ทอง) เป็นเรื่องที่ ๓ ในปัจจุบันภาคแห่งปัญญาสชาดก

กรรมการราชบัณฑิตยสภา ขออนุโมทนาในกุศลบุญราศีทักษิณานุปทาน ซึ่งเจ้าภาพงานศพพระยาประเสริฐสุนทราศรัยได้บำเพ็ญเป็นปัตติทานมัยด้วยความกตัญญูกตเวที และที่ได้พิมพ์หนังสือเรื่องนี้ให้แพร่หลาย

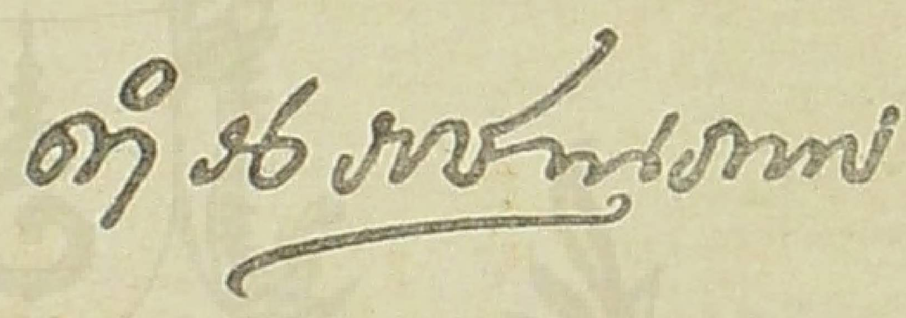

นายกราชบัณฑิตยสภา

วันที่ ๑๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๑

TUDC 08/04/2563

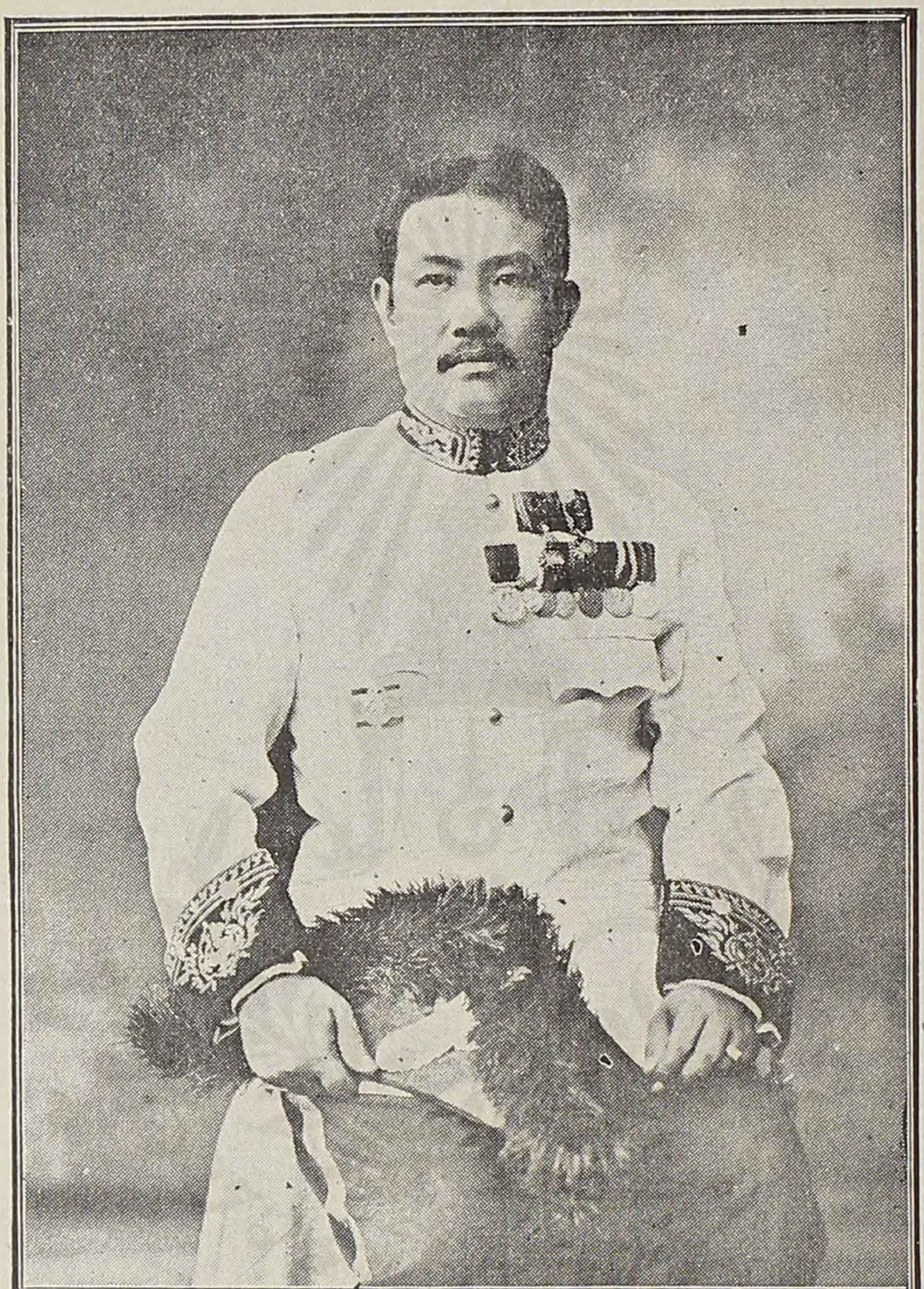

อำมาตย์โท พระยาประเสริฐสุนทราศรัย (กระจ่าง สิงหเสนี)

พ.ศ. ๒๔๑๖—๒๔๗๑

TUDC 08/04/2563

ประวัติของอำมาตย์โท พระยาประเสริฐสุนทราศรัย

อำมาตย์โท พระยาประเสริฐสุนทราศรัย (กระจ่าง สิงหเสนี) เกิดที่บ้านข้างสะพานยาววัดจักรวรรดิราชาวาส จังหวัดพระนคร เมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๑๖ เป็นบุตรพระยาเพ็ชฎา (ดิศ สิงหเสนี) มารดาชื่อโหมด

เมื่ออายุ ๑๓ ปี ได้ศึกษาวิชาหนังสือไทยกับพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) ณโรงเรียนวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในพระบรมมหาราชวัง และที่สำนักสวนกุหลาบ ในพระบรมมหาราชวัง.

เมื่อ พ.ศ. ๑๔๒๒ ได้ถวายตัวเป็นมหาดเล็กในพระยาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้น พ.ศ. ๒๔๒๖ โปรดเกล้า ฯ ให้เป็นพระพี่เลี้ยงสมเด็จเจ้าฟ้า ฯ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ

ต่อมาถึง พ.ศ. ๒๔๓๔ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ไปรับราชการเป็นผู้ช่วยข้าหลวงมณฑลนครราชสีมา พ.ศ. ๒๔๓๖ ได้เป็นตำแหน่งจ่านายสิบในกองทัพของพระยาประสิทธิ์ศัลการ (สอาดสิงหเสน) ที่จะยกไปเมืองสกลนคร และแก่งเจ็ก ฝั่งแม่น้ำโขงฝากตะวันออก แต่ยังมิได้ยกไป ยังคงรับราชการอยู่จังหวัดนครราชสีมา มีหน้าที่ช่วยจัดการเกณฑ์คนและพาหนะส่งกองทัพ และมีหน้าที่จัดการสื่อสารในระวางมณฑลอุบล มณฑลอุดรกับทางกรุงเทพ ฯ ด้วย จนเสร็จราชการทัพ.

TUDC 08/04/2563

ถึงวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๓๗ ได้เป็นตำแหน่งเลขานุการของข้าหลวงเทศาภิบาลสำเร็จราชการมณฑลนครราชสีมา และเป็นผู้ช่วยข้าหลวงมหาดไทยมณฑลนครราชสีมาอีกตำแหน่งหนึ่ง ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรบรรดาศักดิ์เป็นหลวงรังสฤษฎ์การ ถือศักดินา ๖๐๐ สังกัดกระทรวงมหาดไทยในวันที่ ๒๖ เมษายนนั้น และได้ทำการสมรสกับตุ่ม สิงหเสนี เมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม พ.ศ. นั้น.

วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๔๐ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เป็นตำแหน่งข้าหลวงมหาดไทย มณฑลนครราชสีมา ได้กราบถวายบังคมลาอุปสมบท ณวัดกลาง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อวันที่ ๑๓ กรกฎาคม พ.ศ. นั้น ๑ พรรษา.

ครั้นลาสิกขาแล้วกลับมารับราชการตามเดิม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานสัญญาบัตรเลื่อนขึ้นเป็นพระนครภักดีศรีนครานุรักษ์ ถือศักดินา ๓๐๐๐ ไร่ เมื่อวันที่ ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๔๔ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ย้ายไปเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์ในมณฑลนครราชสีมา เมื่อวันที่ ๒๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๐

ระวางเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดบุรีรัมย์นั้น ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เป็นหัวหน้าควบคุมคนและพาหนะ กับทั้งเป็นข้าหลวงฝ่ายสยาม สมทบกับข้าหลวงฝรั่งเศสในการปักปันเขตต์แดน ตั้งแต่เขตต์อรัญประเทศ แขวงจังหวัดกะบินทร์บุรี มณฑลปราจีน ถึงบ่อไพรินมณฑลจันทบุรี ได้อยู่ประชุมปรึกษาหารือจนเสร็จการ.

TUDC 08/04/2563

วันที่ ๒๔ กันยายน พ.ศ. ๓๔๕๑ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ย้ายไปเป็นปลัดมณฑลอุดร.

วันที่ ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ ได้ไปเป็นผู้จัดการระงับปราบปรามพวกญวน ที่คิดประทุษร้ายต่อประเทศฝรั่งเศสในเขตต์แขวงจังหวัดนครพนม สกลนคร.

วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๖ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ย้ายไปเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดเลย ในมณฑลอุดร ถึง พ.ศ. ๒๔๖๑ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เลื่อนบรรดาศักดิ์ขึ้นเป็นพระยาประเสริฐสุนทราศรัย ถือศักดินา ๓๐๐๐ ไร่ เมื่อวันที่ ๒๑ ธันวาคม

วันที่ ๒๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๔ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ ย้ายไปเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดตราษ มณฑลจันทบุรี.

ครั้นถึงวันที่ ๒๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๗ รู้สึกตัวว่าชรา พยาธิเบียดเบียฬร่างกายทุพลภาพ ไม่สามารถที่จะรับราชการฉลองพระเดชพระคุณณตำแหน่งอันสำคัญนี้ได้ดังแต่ก่อนมา จึงได้กราบถวายบังคมลาจากราชการเพื่อพักผ่อนรักษาตัว ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตและพระราชทานเบี้ยบำนาญมาจนตลอดอายุ

พระยาประเสริฐสุนทราศรัย ได้พยายามรักษาตัวต่อมาจนถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๑ ให้มีอาการอ่อนเพลียลงทุกที ได้ ให้พระยาเวชสิทธิ์พิลาศ พระยาอัศวินอำนวยเวช (หมอบัว) และพระวรสุนทโรสถตรวจเมื่อวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์นั้นปรากฏว่าเป็นโรคตับพิการ แม้แพทย์ได้พยายามรักษาเป็นลำดับมา อาการไม่ทุเลามีแต่ทรงกับซุด จนถึง

TUDC 08/04/2563

วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๑ อาการได้กำเริบขึ้น สุดความสามารถของแพทย์ที่จะเยียวยาไว้ได้ ได้ถึงอนิจกรรมในวันที่ ๒๒ นั้น เวลา ๐๗.๐๕ นาฬิกา รวมอายุได้ ๕๔ ปี ๔ เดือน ๖ วัน

พระยาประเสริฐสุนทราศรัย ได้รับราชการมาด้วยความดีความชอบได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์เป็นลำดับดังนี้ คือ.

๑. ตราจัตุรถาภรณ์ ช้างเผือก
๒. ตราจัตุรถาภรณ์ มงกุฎสยาม
๓. เหรียญจักรพรรดิมาลา
๔. เหรียญรัชฎาภิเษก
๕. เหรียญทวิธาภิเษก
๖. เหรียญรัชมงคล
๗. เหรียญรัชมังคลาภิเษก ชุบทอง
๘. เหรียญประภาสมาลาเงิน
๙. เหรียญบรมราชาภิเษก เงิน รัชชกาลที่ ๖

พระยาประเสริฐสุนทราศรัย มีบุตรและธิดา คือ.

ที่ ๑ ธิดา คณหญิงนครราชเสนี (เจือ สิงหเสนี)
ที่ ๒ ธิดา เจริญ สิงหเสนี
ที่ ๓ บุตร หลวงสิริราชไมตรี (จรูญ สิงหเสนี)
ที่ ๔ ธิดา จำรัส สิงหเสนี (ภรรยานายเทียบ สิงหเสนี)
ที่ ๕ ธิดา ขวง สิงหเสนี

TUDC 08/04/2563

ที่ ๖ บุตร นายประกอบ สิงหเสนี
ที่ ๗ ธิดา พวง สิงหเสนี
ที่ ๘ ธิดา กระจับ สิงหเสนี
ที่ ๙ บุตร นายดาบ จำเนียร สิงหเสนี
ที่ ๑๐ บุตร นายประจง สิงหเสนี
ที่ ๑๑ บุตร นายกระจาย สิงหเสนี
ที่ ๑๒ บุตร นายประพันธ์ สิงหเสนี
ที่ ๑๓ บุตร นายนุช สิงหเสนี
ที่ ๑๔ บุตร นายกระเจิน สิงหเสนี
ที่ ๑๕ บุตร นายจำนงค์ สิงหเสนี
ที่ ๑๖ บุตร นายสมพงศ์ สิงหเสนี
ที่ ๑๗ ธิดา พิศ สิงหเสนี
ที่ ๑๘ ธิดา เพลินจิตร์ สิงหเสนี (ถึงแก่กรรมเมื่ออายุ ๔ ปี)

สิ้นประวัติย่อของพระยาประเสริฐสุนทราศรัย เพียงเท่านี้

TUDC 08/04/2563

ปัญญาสชาดก ปัจฉิมภาค

๒ สุวรรณสังขชาดก

หลวงธำรงเดียรฐู (เทศ วิริยรัต) เปรียญ ๔ ประโยคแปล

สจฺจำ กิเรวมาหำสูติ อิทำ สตฺถา เชตวเน วิหรนฺโต อนาถ-
บีณฺฑิกสฺสาราเม อตฺตโน วราย ปริสกนฺตำ เทวทตฺตำ อารพฺภ กเถสิ

สตฺถา สมเด็จพระบรมศาสดา เมื่อประทับอยู่ณพระเชตวัน
อันเป็นอารามของอนาถบิณฑิกคฤหบดี ทรงพระปรารภภิกษุเทวทัต
ผู้ขวนขวายอยู่เพื่อจะปลงพระชนม์ของพระองค์เป็นมูลเหตุ ตรัสพระธรรม
เทศนานี้ มีคำเริ่มว่า สจฺจำ กิเรวมาหำสุ ดังนี้เป็นอาทิ คำเนินความ
ในนิทานวจนว่า

กิร ดังได้สดับพังมาว่า ภิกษุเทวทัตนั้นเป็นโอรสแห่งสุปพุทธ
สากยราช ครั้นบรรพชาในพุทธศาสนาแล้ว พยายามคอยจะฆ่า
พระผู้มีพระภาคเจ้า คราวหนึ่ง พระภิกษุทั้งหลายประชุมสนทนากัน
ณโรงธรรมสภาดังนี้ว่า ดูกรอาวุโสทั้งหลาย ภิกษุเทวทัตเป็นผู้
หยาบช้าสาหัสนัก คิดจักพยายามฆ่าพระผู้มีพระภาคเจ้าของเรา สมเด็จ
พระศาสดาจารย์เจ้าเมื่อประทับอยู่ณคันธกุฎี ทรงสดับกถาเรื่องนั้น
ด้วยทิพโสตธาตุ จึงเสด็จออกจากคันธกุฎีไปประทับณบวรพุทธอาสน
แล้วตรัสถามว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายประชุมพูดกัน

TUDC - 08/04/2563

ด้วยเรื่องอะไร พระภิกษุทั้งหลายจึงกราบทูลว่า ข้าพระยาทั้งหลาย
ประชุมพูดกันด้วยเรื่องเทวทัตพยายามจะฆ่าพระองค์อย่างนี้ จึงมี
พุทธดำรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเทวทัตจะได้พยายามฆ่าตถาคต
แต่ในเดี๋ยวนี้ก็หาไม่ ถึงในกาลปางก่อนเธอก็พยายามตามฆ่าตถาคต
มาแล้ว ตรัสดังนี้แล้วจึงนำเรื่องราวที่ภพน้อยใหญ่กำบังไว้มาอ้าง
ดังปรากฏต่อไปนี้ว่า

อตีเต ภิกฺขเว พฺรหฺมนคเร ฯ ล ฯ รชฺชํ กาเรสิ ดูกร
ภิกษุทั้งหลาย ในกาลที่ล่วงมาแล้วนาน มีพระราชาองค์หนึ่ง
พระนามว่าพรหมทัต ดำรงราชสมบัติอยู่ณพรหมนคร พระเจ้ากรุง
พรหมทัตนั้น มีราชกัญญาเป็นอัครมเหษีซ้ายขวาสององค์ มเหษีขวานั้น
พระนามว่าจันทาเทวี มเหษีซ้ายนั้นยังไม่ปรากฏว่านามใด ราชกัญญา
ซ้ายขวานั้นเป็นที่โปรดปรานของพระราชายิ่งกว่านารีอื่น ๆ ครานั้น
พระบรมโพธิสัตวยังท่องเที่ยวอยู่ในสงสารวัฏ จุติจากเทวโลกแล้ว
ได้เกิดในครรภ์แห่งมเหษีขวาของพระเจ้ากรุงพรหมทัต

วันที่พระโพธิสัตวมาปฏิสนธินั้น พระนางจันทาเทวีบรรทมหลับอยู่
ณแท่นที่สิริไสยาสน์ พอเวลาจวนจะใกล้รุ่งสว่างนางทรงพระสุบินไปว่า
พระอาทิตย์เปล่งรัศมีแผ่ไปในทิสานุทิสแล้วอเนกสิเนรุบรรพตสามรอบ
มาตกต้องพระทรวงของพระนางจันทาเทวี ๆ ก็ตกพระทัยตื่น ครั้นเวลา
ราตรีสว่างแล้ว พระนางจันทาเทวีจึงสรงน้ำชำระกายเสร็จแล้วก็เข้าไป
สู่ที่เฝ้า ถวายบังคมแล้วทูลเล่าความฝันนั้นให้ทรงทราบ ในคืนวันเดียว

TUDC 08/04/2563

กันนั้น พระมเหษีซ้ายบรรทมหลับเหนือทิสิริไสยาสน์ พอเวลาจวนจะใกล้สว่างนางก็ทรงสุบินไปว่าท้าววาศพเจ้าพิภพดาวดึงษ์ ทรงประทานดอกจำปาทองให้แก่นางเทวีแล้วก็เสด็จกลับไป นางเทวีรับดอกจำปาทองนั้นไว้แล้วก็เชยชมชื่นชพระทัย นางเทวีตื่นขึ้นแล้วสรงน้ำชำระกายเสร็จแล้วจึงเข้าไปสู่ที่เผ้า ถวายบังคมแล้วทูลเล่าเรื่องความฝันนั้นให้ทรงทราบ พระเจ้ากรุงพรหมทัตทรงสดับความฝันของราชเทวีทั้งสองนั้นแล้ว รับสั่งให้หาตัวเนมิตกาจารย์เข้ามาเผ้าเล่าลักษณความฝันสองเรื่องนั้นให้ฟัง เนมิตกาจารย์จึงพยากรณ์ถวายว่า ซึ่งพระนางจันทาเทวีฝ่ายขวา ฝันเห็นพระอาทิตย์เปล่งรัศมีวนเวียนสิเนรุบรรพตสามรอบ แล้วกลับมาตกต้องพระทรวงพระราชเทวี พระสุบินข้อนี้ส่อให้เห็นว่าพระราชเทวีนั้นจักได้ราชโอรส ทรงพระรูปโฉมงามเลิศหาผู้ใดจะเสมอมิได้ ก็ส่วนพระราชเทวีซ้ายนั้นฝันเห็นพระอินทร์ประทานดอกจำปาทองให้เทวี ความฝันข้อนี้ส่อให้เห็นว่าพระราชเทวีซ้ายจักได้พระราชธิดาทรงรูปสิริโสภาหานารีอื่นจะเสมอเหมือนมิได้ แต่นั้นมาพระราชเทวีซ้ายนั้น จึงมีนามปรากฏว่าสุวรรณจัมปากเทวี ด้วยประการฉะนี้แล

พระเจ้ากรุงพรหมทัตทรงพระโสมนัส ตรัสประทานเรือนหลวงเป็นที่สบายให้แก่ราชเทวีสององ์ ด้วยพระประสงค์จะให้ราชเทวีรักษาครรภ์ไว้ให้ดี ต่อนั้นมาพระเจ้ากรุงพรหมทัต มีพระประสงค์จะให้สร้างเบ็ญจกุกุธภัณฑ์ไว้ท่า สำหรับจะได้ทำราชาภิเษกพระราชบุตร (ต่อเมื่อมีชันษาอันสมควร) แล้วพระองค์รำพึงต่อไปอีกว่า กุมาร

TUDC - 08/04/2563

ที่มาเกิดนี้จักได้สืบวงศ์สกุลต่อไป ทรงดำริแล้วจึงรับสั่งให้พนักงานจัดสร้างเบ็ญจกุกุธภัณฑ์ไว้พร้อมเสร็จทุกอย่าง

ครานั้น สุวรรณจัมปากเทวีมเหษีฝ่ายซ้ายเมื่อได้สดับคำเนมิตกาจารย์ทำนายสุบินว่าตนจะได้ราชธิดา กลับมานอนตรึกตรองไปว่า ทำอย่างไรเราจะให้พระราชาขับไล่นางจันทาเทวีเสียได้หนอ เราคนเดียวไม่มีคู่คิดที่ไหนจะอาจคิดอุบายเรื่องนี้ให้สำเร็จได้ คิดแล้วจึงไปหาท่านปาลกเสนาบดีเล่าความเรื่องนั้นให้เสนาบดีฟังว่า เนมิตกาจารย์เขาทำนายไว้ว่านางจันทาเทวีตั้งครรภ์แล้ว สัตว์อยู่ในครรภ์นั้นจะเป็นราชโอรส ส่วนดิฉันตั้งครรภ์แล้วทารกซึ่งอยู่ในครรภ์นั้นจะเป็นราชธิดา ถ้าว่าเป็นจริงเหมือนดังว่านี้ไซร้ พระราชาจักทำความรักใคร่นางจันทาเทวีมากกว่าดิฉันถึงร้อยเท่าพันเท่า ดิฉันจักไม่เป็นที่เอิบอายพระหฤทัยของพระราชา ดิฉันจักทำอุบายอย่างไรดีจึงจะตั้งอยู่ในขัตติยวงศ์และดำรงอยู่ในราชสมบัติเมื่อใดดิฉันจักมีอิสริยยศปรากฏแล้ว เมื่อนั้นตัวท่านก็จักได้ที่เป็นมหาเสนาบดี ท่านจงช่วยคิดหาอุบายให้ดิฉันด้วย ทำไฉนจักให้พระราชาขับไล่นางจันทาเทวีไปเสียจากราชนิเวศน์ได้ ดิฉันได้เป็นอิศรในขัตติยวงศ์แล้ว ดิฉันจักอุปถัมภ์ให้ท่านได้ยศและกิตติศัพท์อย่างสูงสุด ปาลกเสนาบดีจึงทูลสนองราชเทวีฝ่ายซ้ายว่า พระนางเธออย่าพรั่นพรึงเลย ข้าพเจ้าจะหาอุบายให้พระราชาขับไล่นางจันทาเสียให้ได้ การที่จะขับไล่นางจันทานี้ไม่ยากเลย เรื่องนี้เป็นภารธุระของข้าพเจ้าเอง นางสุวรรณจัมปากเทวีปรึกษาตกลงกันแล้วจึงกลับมายังที่อยู่ของตนตามเดิม

TUDC 08/04/2563

อยู่มาวันหนึ่ง ท่านปาลกเสนาบดีเข้าไปสู่ที่เฝ้าพระเจ้าพรหมทัต ถวายบังคมแล้วจึงกราบทูลว่า ข้าแต่พระมหาราช พระนางจันทาเทวีจะมีใจซื่อตรงต่อพระองค์ก็หาไม่ ย่อมไปเสพกามคุณกับชนชาติต่ำช้า พระนางจันทาเทวีนั้นประพฤติการหาสมควรไม่ เมื่อลับหลังพระองค์ไปแล้ว ประพฤติอนาจารเหมือนหญิงรุ่น ๆ สาวบ้าง เหมือนหญิงหม้ายบ้าง และหาเกรงกลัวพระอาชญาผ่าพระยาทไม่ เห็นว่าพระนางจันทานั้นไม่ควรจะให้อยู่ในราชนิเวศน์ต่อไป เมื่อท่านปาลกเสนาบดีทูลยุยงอย่างนี้แล้วก็กลับไป พระนางสุวรรณจัมปากเทวีจึงสวนเข้าไปเฝ้าพระราชา ถวายบังคมแล้วทูลยุยงเสริมคำเสนาบดีอีกว่า ข้าแต่พระมหาราช ถ้อยคำของปาลกเสนาบดีที่กราบทูลนั้นหาเหลวไหลไม่ จริงทีเดียวนางจันทาเทวีนั้นจะตั้งใจบำเรอพระองค์ตามธรรมดาหามิได้ มักทำกรรมลามกด้วยบุรุษคนเลว นางจันทาเทวีมีครรภ์นั้น จะได้เกิดด้วยอำนาจสัมภวของพระองค์เดียวหามิได้ ย่อมสาธารณ์ทั่วไปกับบุรุษชาวเมืองด้วยกัน พระเจ้ากรุงพรหมทัต ทรงสดับถ้อยคำปาลกเสนาบดีและนางสุวรรณจำปากเทวีทูลบรรยายนั้น หาทรงวิจารณ์โทษของนางจันทาเทวีให้ได้ความเห็นจริงก่อนไม่ ทรงกริ้วกราดเป็นกำลัง จึงรับสั่งให้ขับไล่นางจันทาเทวีให้ไปเสียจากราชนิเวศน์เรือนหลวง

พระนางจันทาเทวีนั้นหาที่พึ่งมิได้ ดำเนินพลางทางกรรแสงไห้ว่า แต่ก่อนเราทำอกุศลกรรมสิ่งใดไว้ จึงได้มาเสวยความทุกข์อย่างใหญ่ฉะนี้ พวกนักสนมและพนักงานทั้งหลาย สดับฟังสำเนียงพระนางจันทาเทวีปริเทวนาดำเนินจากอิฏฐาคารกาลครั้งนั้น พากันร้องไห้ล้มกลิ้งเกลือก

TUDC 08/04/2563

อยู่ไปมาเหมือนไม้รังอันถูกลมยุคันทวาต พัดผันให้ล้มระเนนไปฉะนั้น พระนางจันทาเทวีจึงทำอัญชลีกรแก่เทพดาผู้รักษาราชนิเวศน์แล้ว จึงมีเสาวนีย์ตรัสแก่พวกหญิงผู้สัมพันธวงศของตนว่าท่านทั้งหลายจงอยู่ดีกินดีและอย่ามีความประมาท ดิฉันขอลาท่านทั้งหลายไปเสวยมหันตทุกข์ตามกรรมที่เราทำไว้ นางกล่าวร่ำลาดังนี้แล้วดำเนินไปแต่ผู้เดียวอนาถาหาที่พึ่งและเพื่อนมิได้

น่าสมเพชเวทนาพระนางจันทาเทวี เมื่อครั้งยังอยู่ในราชนิเวศน์อันสะพรั่งพร้อมด้วยอิฏฐาคาร พระนางเธอเคยทรงสุวรรณปาทุกาและสิวิกากาญจน อนึ่งเล่าพระนางเธอเคยประพรมสรีระกายด้วยน้ำหอมและจุณจันท์ และเสยสางสระเกศด้วยน้ำมันหอมประดับกายงามสง่า ตั้งแต่นางถูกขับไล่ออกมาหามีเครื่องหอมประปรุงไม่ มีกายอันเหม็นสาบเหงื่อไหลอาบทั่วสรีราพยพ ขมกคะมอมไปด้วยละอองผงธุลี ดำเนินพลางปริเทวนาไปจนได้พบตายายสองคนเข้า

ตายายสองคนนั้นครั้นเห็นพระนางจันทาเทวี จึงพากันเข้าไปใกล้ไต่ถามว่าแน่ะนางผู้เจริญ แม่อยู่ที่ไหนทำไมจึงอนาถามาคนเดียวนี่จะไปไหนต่อไป พระนางจันทาเทวีจึงบอกว่า ข้าแต่ท่านตายาย ดิฉันเป็นมเหษีฝ่ายขวาของพระเจ้าพรหมทัต ๆ โปรดปรานข้าพเจ้ามาก นางสุวรรณจัมปากเทวีฝ่ายซ้าย เห็นดิฉันเป็นที่โปรดปรานของพระราชา แกล้งทูลยุยงให้พระราชาขับไล่ดิฉันเสียจากราชนิเวศน์ ตายายทราบเหตุแล้วนึกสมเพชและนึกคิดใจ จึงพาพระนางจันทาเทวีมาเลี้ยงไว้ยังเรือน พระนางจันทาเทวีอาศัยตายายอยู่ต่อมาจนทรงครรภ์ได้หกเดือน

TUDC 08/04/2563

ครั้งนั้นแล พระบรมโพธิสัตว์เมื่ออยู่ในครรภ์พระมารดาพิจารณาดู มารดาเห็นพระมารดาเสวยความทุกข์มากนักจึงดำริว่า พระมารดาของเรา พลัดพรากจากเมืองมา เป็นผู้อนาถาหาญาติพี่น้องมิได้น่ากรุณานัก ถ้าหากว่าเราจะพึงเกิดด้วยสัณฐานเป็นรูปทองไซร้ พระมารดาจักเลี้ยงเราลำบากกว่าก่อนได้ร้อยเท่าพันส่วน ถ้ากะไรเราควรจักแปลงกายให้เป็นรูปหอยสังข์เสียเถิด คิดแล้วก็ทำสัจจาธิษฐานกลายไปเป็นรูปสังข์ทอง เมื่ออยู่ในครรภ์มารดาครบสิบเดือนแล้ว รูปสังข์ทองนั้นจึงออกจากครรภ์มารดางดงามยิ่งนักหนา พระนางจันทาเทวีจึงชำระคัพมลทินด้วยวารีแล้ว จึงรักษาพระมหาสัตว์อยู่สิ้นกาลนาน

วันหนึ่งจึงพระนางจันทาเทวีเสด็จไปสู่ป่าด้วยกิจอันหนึ่ง พระสุวรรณสังข์โพธิสัตว์ออกจากรูปหอยสังข์แล้ว ทำการบัดกวาดเรือนและที่นอนของมารดาแล้วก็เข้าไปยังที่อยู่แห่งรูปหอยสังข์ตามเดิม ครั้นพระนางจันทาเทวีกลับจากป่า เห็นเรือนอันกวาดบัดไว้ดีมีจิตต์โสมนัสจึงกำหนดนึงไว้ในหทัย หาได้บอกให้ใครๆ รู้ไม่ วันหนึ่งจึงนางจันทาเทวีเสด็จไปป่าด้วยกิจอันหนึ่งอีก พระบรมโพธิสัตว์จึงออกจากรูปหอยสังข์บัดกวาดที่นอนในห้องเรือนและเก็บงำสิ่งของที่กระจาย ลำดับไว้ในที่อันสมควรแล้วก็กลับเข้าไปยังที่อยู่ของตน พระนางจันทาเทวีเมื่อกลับมาเห็นดังนั้นก็อัศจรรย์ใจ ไม่รู้จักเหตุที่โอรสกระทำไว้ให้จึงดำริว่า นี่อัศจรรย์นักอะไรจักมีแก่เรา คิดแล้วก็หาได้บอกให้ใครรู้ไม่ วันหนึ่งจึงพระนางจันทาเทวีทำอาการเหมือนจะไปป่า แง้มประตูเรือนไว้หน่อยหนึ่ง

TUDC 08/04/2563

แล้วก็ไป แล้วนางหวนกลับมาส้อนตัวอยู่ณที่แห่งหนึ่ง เพื่ออยากจะรู้ซึ่งเหตุนั้น

ครานั้นพระสุวรรณสังข์เห็นมารดาไปแล้ว จึงออกจากที่อยู่ของตนไปขุดกวาดเรือนและที่นอนของมารดา พระนางจันทาเทวีเห็นโอรสออกจากรูปสังข์แล้วกวาดที่เรือนอยู่ ทรงรูปโฉมงามยวดยิ่งหาคนอื่นเสมอมิได้ เกิดความดีใจวิ่งมาโดยเร็วตรงเข้ากอดจุมพิตโอรสแล้วตรัสว่า พ่อสุวรรณสังขกุมาร พ่อเป็นโอรสของพระราชา พระราชบิดาของพ่อมีมเหษีสองนาง พระเทวีราชมารดาเลี้ยงนั้นอิจฉามารดาทูลยุยงให้พระราชาขับไล่มารดาเสียจากราชนิเวศน์ พระนางจันทาเล่าเรื่องราวให้โอรสฟังแล้วคำริว่า ถ้าหากว่าโอรสของเราจักเป็นหอยสังข์อยู่อย่างนี้ คนเราจักพูดกันไปต่าง ๆ นา ๆ คิดแล้วจึงเอาหอยสังข์นั้นทุบเสียให้แตกเก็บเอาเปลือกเผาไฟเสีย

พระสุวรรณสังขกุมารเห็นมารดาทำอย่างนั้นจึงพูดว่าข้าแต่พระมารดาเหตุไรพระมารดาจึงทุบสังข์ซึ่งมีของที่พอยู่ภายในเสียเล่า ถ้าหากว่าภัยจักมีแก่ข้าพเจ้าไซร้ ใครจักเป็นที่พึ่งแก่ข้าพเจ้าได้ พระนางจันทาจึงชี้แจงเรื่องราวให้โอรสฟังว่า พ่อบุตรสุดที่รักของมารดา ตัวพ่อพร้อมด้วยรูปลักษณะมีบุญมากนัก ใคร ๆ จักไม่อาจผจญพ่อได้ เพราะเหตุไรเล่า เพราะเหตุว่าเมื่อแรกพ่อมาปฏิสนธิมารดาได้ฝันเห็นเป็นเครื่องมั่นใจ นางจึงเล่าความฝันตั้งต้นจนถึงเนมิตกาจารย์ทำนายทายไว้แล้ว พระนางเธอจึงตรัสปลอบเอาใจโอรสว่า พ่อมีรูปงามสูงสุดเป็นยอดเยี่ยม

TUDC 08/04/2563

มนุษใคร ๆ จักไม่ชนะพ่อไปได้ จำเดิมแต่นั้นมา พระนางจันทาเทวี
ก็ตั้งใจถนอมเลี้ยงพระบรมโพธิสัตวไว้ มิให้อนาทร

ครานั้นประชารายฎร เห็นสังขราชกุมารผู้รูปงามหาคนอื่น
จะเหมือนมิได้ พากันสรรเสริญยกย่องว่าประเสริฐในโลก กิตติศัพท์
นั้นก็เลื่องลือไปถึงพระกรรณพระเจ้ากรุงพรหมทัต ๆ ทรงพระโสมนัส
จึงตรัสบังคับพวกอำมาตย์ว่า ท่านทั้งหลายจงประดับม้าสินธพด้วย
สรรพาภรณ์ แล้วพร้อมด้วยพลนิกรออกไปรับโอรสกับราชเทวีของเรา
เข้ามาณบัดนี้ อำมาตย์ทั้งหลายจึงพากันออกไปจัดการเสร็จตามกระแส
รับสั่ง พระนางจันทาเทวีเสด็จมาถึงพร้อมด้วยพระสุวรรณสังข์ ก็เสด็จ
ประทับอยู่ณราชวังเหมือนดังก่อนเก่า พระเจ้ากรุงพรหมทัตรับสั่งให้
เชิญพระสุวรรณสังข์เข้ามาเฝ้า ทอดพระเนตรเห็นพระโพธิสัตว ทรง
กอดรัดและให้ประทับยนพระเพลา จุมพิตเคียรเกล้าแล้วภิรมย์ชมเชย
ยิ่งนักหนา

ส่วนสุวรรณจัมปากเทวี เห็นพระราชาทรงปริดาภิรมย์ด้วยราชโอรส
นางก็มีจิตต์ฤษยาตั้งหน้าพยายามแสวงหาโทษแก่พระโพธิสัตวและนาง
จันทาเทวี ประสงค์จะให้ถึงความพินาศ วันหนึ่งนางสุวรรณจัมปากเทวี
ทราบว่าพระโพธิสัตวเกิดภายในหอยสังข์ นางนึกขึ้นได้ว่าได้อุบายเรื่องนี้
มีแก่เราหละ แล้วนางก็เข้าไปเฝ้าพระราชากราบทูลว่าข้าแต่เทวดา
นางจันทาเทวีเป็นหญิงกาฬกิณณีออกลูกเป็นหอยสังข์ ฝ่ายปาลกเสนาบดี
ก็ทูลซ้ำใส่โทษต่าง ๆ แก่พระนางจันทาเทวีต่อหน้าพระที่นั่งอีก

TUDC 08/04/2563

พระเจ้ากรุงพรหมทัตหามิปริชาไม่ หลงเชื่อถ้อยคำเสนาบดีและนางสุวรรณจัมปากเทวี ทรงพระพิโรธอย่างใหญ่จึงบังคับรับสั่งอำมาตย์ว่า พวกอำมาตย์จงช่วยกันผูกแพให้ใหญ่ เอานางจันทากับกุมารใส่ไว้ในแพไปลอยเสียในแม่น้ำคงคา ฝ่ายพระนางจันทาเทวีและชนชาวบุรีทราบเหตุนั้นแล้วก็พากันร่ำร้องไห้ยกใหญ่

เตน วุตฺตํ เพราะเหตุนั้น พระบรมศาสดาพระองค์ได้ถึงสัมโพธิญาณแล้ว จึงนำเหตุเรื่องนั้นมาแสดงธรรมแก่พระสารีบุตรอันมีในจริยาปิฎกปกรณ์ว่า (๑) ดูกรธรรมเสนาบดีสารีบุตร เมื่อกาลครั้งก่อนเราผู้ตถาคตยังแสวงหาพระโพธิญาณอยู่ ได้เกิดเป็นราชโอรสแห่งพระเจ้าพรหมทัตณพรหมบุรีพระนคร พระราชานั้นหลงเชื่อถ้อยคำราชเทวีผู้ใจบาป นำเราตถาคตกับพระมารดาไปลอยแพเสียในกระแสน้ำคงคา คราวนั้นพวกอำมาตย์และราษฎรทั้งหลายประชุมกันณหน้าพระลานหลวง พากันทูลขอพระบรมโพธิสัตว์ไว้ พระราชาก็มิได้ประทานให้ พากันร้องไห้ล้มลงณพื้นปถพี เหมือนป่ารังอันถูกลมยุคันธวาตพัดให้ล้มลงฉะนั้น กาลเมื่อใดพวกอำมาตย์เข้าจับเราตถาคตกับมารดาใส่เข้าไว้ในแพใหญ่ กาลเมื่อนั้นมหัศจรรย์ก็เกิดเป็นโกลาหล เมทนีดลอันหนาได้สองแสนสี่หมื่นโยชน์ ก็เกิดหวั่นไหวปานประหนึ่งว่าจะโสกเศร้า พระยาเขาสิเนรุเป็นที่พึ่งของโลกก็อ่อนเอนอยู่ไปมา เปรียบดังยอดหวายฉะนั้น ฝนก็ตกลงมาแต่เบื้องบน สาครก็คำรณร้องก้อง

---

(๑) แต่หน้า ๑๐ บรรทัดที่ ๘ ถึงหน้า ๑๑ บรรทัดที่ ๒ เป็นความในจริยาปิฎก

TUDC 08/04/2563

สนั่นเหมือนดังช้างอันเมามันฉะนั้น บรรดาหมู่สัตวดิรัจฉานทั้งปวงก็เกิดความกรุณาใหญ่ด้วยประการฉะนี้ ฯ

โส อุลุมฺโป ความว่าแพนั้นลอยไปตามกระแสน้ำคงคาช้านาน ด้วยบุรพอกุศลกรรมของพระราชเทวีและพระโพธิสัตว มิลมพายุใหญ่พัดทำให้แพแตกออกไป พระนางจันทาเทวีได้ไม้ที่แพแตกนั้นท่อนหนึ่งเกาะลอยไป ทอดพระเนตรเห็นไม้ต้นหนึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งมียอดประลงมาใกล้น้ำ นางจึงพยายามว่ายไปด้วยกำลังแรง จับยอดไม้นั้นไว้ได้มั่นค่อย ๆ ไต่ขึ้นไปถึงคบไม้ นั่งนึกถึงโอรสแล้วทรงโสกายกใหญ่ นางก็เลยนั่งอยู่ณต้นไม้ที่ฝั่งคงคาใกล้มัททราชบุรี

คราวนั้น เศรษฐีคนหนึ่งนามว่าธนญชัยมีสมบัติมากอยู่ในมัททราชบุรี วันนั้นทาสีของธนญชัยเศรษฐี ไปเที่ยวตามฝั่งคงคาด้วยกิจธุระอย่างหนึ่ง ไปพบพระนางจันทาเทวีร้องให้อยู่บนคบไม้ จึงเดินเข้าไปใกล้ร้องถามว่า แม่ทำไมจึงนั่งร้องไห้อยู่ทีนี่ ๆ แน่ะแม่ ดิฉันเป็นมเหษีของพระเจ้าพรหมทัตเจ้าเมืองพรหมบุรี นางเทวีจึงเล่าเรื่องราวทั้งปวงให้ทาสีนั้นฟังตามลำดับแต่ต้นมา ทาสีนั้นทราบเรื่องแล้ว จึงรับพระราชเทวีนำมายังมัททราชบุรี ครั้นถึงจึงเล่าเรื่องราวให้ธนญชัยเศรษฐีนายของตนฟัง ธนญชัยเศรษฐีสดับทราบความแล้ว บอกให้ทาสีพาตัวพระราชเทวีมาแล้วทำความต้อนรับด้วยวาจาน่ารักใคร่ ชวนให้พระราชเทวีอยู่ด้วยกันกับตน พระนางจันทาเทวีรับรองว่าสาธุแล้วก็อยู่ในเรือนเศรษฐีนั้นต่อไป ธนญชัยเศรษฐีจึงตั้งพระราชเทวีให้เป็นแม่ครัวของตน แต่นั้นมาพระนางจันทาเทวีอาศัยเศรษฐีนั้นเลี้ยงชีพอยู่เป็นสุขทุกทิวาราตรี

TUDC 08/04/2563

ครานั้น พระโพธิสัตว์หน่อพระพุทธเจ้า เมื่อลอยมากับแพถูกลมร้ายพัดแพแตกแล้ว ได้พลัดจากกันกับมารดาเสวยทุกขเวทนาอยู่ในมหาสมุทร์ ด้วยเดชบุญของพระมหาบรุษนั้น นาคพิภพแสดงความร้อนปรากฏขึ้น พระยานาคเจ้าของพิภพขึ้นจากนาคพิภพไปยังมหาสมุทร์นิรมิตเรือทองขึ้นลำหนึ่งจัดแจงแต่งเรือนมียอดเจ็ดยอด (ปุสยก) ไว้ในท่ามกลางเรือทอง นำเรือนั้นไปใกล้พระมหาสัตว อุ้มพระมหาสัตวขึ้นเรือได้ ให้นั่งอยู่ในกุฎาคารแล้วปล่อยให้เรือนั้นลอยไป สุวรรณนาวาลอยไปถึงเกาะแห่งหนึ่ง เกาะนั้นมีต้นไม้ดกดาดไปด้วยดอกและผลน่ารื่นรมย์ ระงมไปด้วยเสียงมยุรโกญจาเสนาะเพราะจับใจ อาจเปลื้องความโศกออกเสียได้เมื่อมีผู้มาเห็น

พระสุวรรณสังขกุมารขึ้นจากสุวรรณนาวาได้แล้ว ดำเนินชมไม้ต่าง ๆ ออกจากที่นั้นไปเห็นสระแห่งหนึ่ง สะพรั่งไปด้วยบัวแดงและบัวขาว ฝูงเต่าปลาแหวกหว่ายอยู่คล้าคล่ำ ชมดอกไม้ทริมผั่งนทีแล้วดำเนินแต่นั้นไป จึงได้พบพระฤษีองค์หนึ่งนั่งเจริญจตุพรหมวิหารอยู่ณอาศรม จึงดำเนินเข้าไปใกล้ยกหัตถ์ไหว้นั่งอยู่ส่วนหนึ่ง พระฤษีนั้นครั้นเห็นสุวรรณกุมารก็ดีใจจึงซักถามว่า พ่อมานพคนเดียวโดดอนาถามาธุระสิ่งไรหรือ ฯ พระโพธิสัตวทำการปราไสแล้วแจ้งว่า ข้าแต่พระฤษีผู้เจริญ ข้าพเจ้าเป็นราชโอรสพระเจ้าพรหมทัตณพรหมบุรินคร พระราชานั้นจับข้าพเจ้ากับมารดาใส่ในแพให้ลูลอยเสียในคงคา เมื่อแพลอยมาถูกลมพัดแพแตก พลัดกับมารดาลอยมาตามกระแสคงคา พระยานาคมีความกรุณามายกข้าพเจ้าขึ้นไว้ในเรือทอง ข้าพเจ้ามาถึง

TUDC 08/04/2563

๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๑

สำนักพระผู้เป็นเจ้าด้วยเรือทองลำนั้น ถ้าหากว่ามรรคาที่จะเดินไปยังเมืองทั้งปวงมีอยู่ไซร้ พระผู้เป็นเจ้าจงโปรดบอกมรรคานั้นให้แก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด

พระดาบศจึงพูดว่า ถ้าหากว่าพ่อจักไปทางเมืองพาราณสีมรรคาก็มีไป แต่มรรคานั้นเป็นที่อยู่ของหมู่ยักษ์ ๆ พระดาบศผู้เจริญ ถ้ามรรคาใดไปสวัสดีไซร้ ขอท่านบอกมรรคานั้นให้ข้าพเจ้า ๆ พ่อมานพผู้เจริญ ถ้าหากว่าพ่อจะไปเมืองพาราณสีไซร้ พ่อจงไปตามทางกระแสน้ำก่อนแล้ว พ่อจักไปพบเมืองยักษินีในระวางทาง ยักษิณีเหล่านั้นพบพ่อแล้วจักลงมาจับเอาพ่อไป แต่ไม่อาจทำอันตรายแก่พ่อได้ บอกแล้วจึงพร้อมด้วยพระโพธิสัตว์ไปถึงเรือทองซึ่งจอดอยู่ท่าน้ำ ให้พระโพธิสัตว์นั่งในกุฏาคารแล้วปล่อยลอยไป สุวรรณนาวาลอยไปตามกระแสคงคาไม่นานนักก็บรรลุถึงเมืองยักษ์ ในรัฐประเทศนั้น พระยายักษ์เจ้านายของพวกยักษ์ทำกาลกิริยาไปแล้ว นางยักษินีผู้เทวีได้รักษาเมืองอยู่กับยักษินีบริวาร พวกยักษินีเหล่านั้นพบพระโพธิสัตว์ลอยมาตามกระแสคงคา จึงพากันลงน้ำเพื่อจะจับเอาพระโพธิสัตว์มากิน แต่หาอาจกินพระโพธิสัตว์ได้ไม่ มหานทีกำเริบเป็นคลื่นใหญ่ ท่วมทับยักษินีทั้งหลายให้กระเด็นไปไกลได้พันวา (ถึงความตายเสียเป็นอันมาก) นางยักษินีพวกที่เหลือจากตายสะดุ้งตกใจกลัวนัก พากันไปสู่สำนักยักขเทวีแล้วบอกเล่าว่า พระแม่เจ้า สุวรรณนาวากับกุมารน้อยลอยมาในคงคา พวกข้าพเจ้าทั้งปวงริบลงน้ำจะไปขับกุมารนั้นมาปรารถนาจะให้แก่แม่เจ้า น้ำในคงคากำเริบเป็นคลื่นใหญ่ พวกยักษินีจมน้ำตายเสียเป็นอันมากด้วยกำลังน้ำพัดไป

TUDC 08/04/2563

ยักษินีเทวีนั้นครั้นได้ฟังแล้วจึงคิดว่า เมื่อก่อน ๆ ราชสามีของเรายังครองราชสมบัติอยู่ ไม่เคยมีอัศจรรย์เลย เมื่อราชสามีทิวงคตไปแล้วมีอัศจรรย์ขึ้นได้ ควรเราจักไปที่ท่าน้ำตรวจเหตุการณ์นั้นดู คิดแล้วก็ไปยังท่าน้ำเห็นพระโพธิสัตวนั่งอยู่ณกูฏาคาร สมบูรณด้วยสิริวิลาสเลิดหาผู้อื่นจะเสมอมิได้ นางยักษินีมีความรักใคร่เหมือนลูกอันเกิดในอุทร จึงโดดลงไปในคงคารับเอาพระโพธิสัตวนำมาเลี้ยงไว้ในราชนิเวศน์สิ้นกาลช้านาน

วันหนึ่ง ยักขเทวีเคล้าคลึงบุตรเลี้ยงให้นั่งเหนือตักแล้วปลอบว่าพ่อลูกรักของมารดา มารดาเลี้ยงพ่อไว้ ให้ประดับเครื่องประดับเหล่านี้และจะให้สตรีพันนางอภิบาลพ่อไว้ ในราชนิเวศน์เป็นนิตย์มิได้คิดจะให้พ่อไปที่อื่น พูดดังนี้แล้วจึงเก็บสมบัติทั้งปวงที่มีอยู่ณปราสาทสอนไว้เสียให้ดี จึงส่งสุวรรณวลัยกับแหวนก้อยให้พระโพธิสัตวประดับแล้วกล่าวว่า พ่อลูกรักของมารดา พ่อจงเจริญสิริสวัสดิอยู่ในเมืองยักษจนถึงอายุได้ร้อยยี่สิบปีเถิด มารดาไม่เห็นคนอื่นนอกจากพ่อผู้เดียวแล้วที่จะรับกเลวรของมารดาไว้ได้ แต่นั้นมายักขเทวีให้โอวาทแก่พระโพธิสัตวว่า พ่อลูกรักของมารดา พ่ออย่าไปภายนอกปราสาทและมรรคาสวนทิศอุดร พ่ออย่าจรไปเล่นณปราสาทชั้นบนเลยเป็นอันขาด แล้วเรียกสตรีทั้งหลายมาสั่งว่า เราจักไปป่าพวกเจ้าอยู่ข้างหลังจงระวังลูกเราให้ดี สั่งแล้วก็ลงจากปราสาทไปสู่ป่าจับสัตวต่าง ๆ กินเป็นอาหาร

พระสุวรรณสังขกุมารเมื่อยักขเทวีผู้มารดาเลี้ยงไปแล้วจึงดำริว่ามารดาเราห้ามไม่ให้เราไปณปราสาทชั้นบนด้วยเหตุอย่างไร กลัวส่งไว้

TUDC 08/04/2563

ไม่ให้เราไปสวนด้วยเหตุอย่างไร คิดดังนี้แล้วครั้นถึงเวลาเย็นก็ดำเนินไปชมสวนเล่น เห็นกระดูกที่ยักษินีกินเนื้อแล้วกองอยู่เกลื่อนกลาด ก็เกิดความสลดจิตยิ่งนัก พระโพธิสัตวกลับจากสวนแล้วก็เลยขึ้นไปยังปราสาทชั้นบน เห็นบ่อเงินบ่อทองล้วนเป็นน้ำทิพใส และได้เห็นเกือกทองทั้งคู่กับเกราะรูปคนป่า (รูปเงาะ) อันน่าเกลียดน่ากลัว กับเห็นพระขรรค์ด้ามแก้วแล้วคิดว่า ทิพาภรณ์ที่เราประดับนี้เป็นของเลว คิดแล้วจึงสวมรูปเงาะป่าเข้ากับกาย แล้วเหน็บพระขรรค์เข้าเอวเอาเกือกทองสวมเข้ากับเท้า ทำเหมือนท่ากุมารเหาะเล่นในปราสาทนั้น เมื่อจะกลับจึงเปลื้องเครื่องประดับเสียแล้วเดินออกมาทางเก่า จึงเอาผ้าขี้ริ้วห่อลงในบ่อน้ำทอง ผ้าขี้ริ้วนั้นก็เป็นสีทองไป ขัดสีเท่าใดก็หาหายสีทองไม่ ยิ่งถูก็ยิ่งผ่องหนักไป พระโพธิสัตวจึงเอาผ้าขี้ริ้วพันผ้าขี้ริ้วห่อไว้ประสงค์จะไม่ให้คนอื่นรู้ แล้วก็ลงจากปราสาทชั้นบนไปยังที่อยู่ของตน

ครั้นถึงเวลาเย็น ยักขเทวีกลับมาแต่ป่าจึงถามสตรีพเลี้ยงว่า แน่ะพวกสาวใช้ เมื่อเราไปแล้วกุมารลูกของเราเขาไปเที่ยวที่ไหนบ้างหรือไม่ ๆ ข้าแต่แม่เจ้า กุมารนี้กล้าหาญนัก ตั้งแต่แม่เจ้าไปแล้วก็เที่ยวไปในที่ต่าง ๆ กุมารนี้เกรงกลัวแม่เจ้าผู้เดียวเท่านั้น พวกข้าพเจ้าห้ามเท่าไรก็ไม่ฟังเสียง นางยักขเทวีจึงเรียกพระสุวรรณสังข์เข้ามาเห็นขี้ริ้วพันผ้าขี้ริ้วอยู่จึงถามว่า เหตุไรพ่อจึงเอาผ้าขี้ริ้วพันขี้ริ้วห่อไว้ ๆ ขี้ของข้าพเจ้าถูกมีดน้อยยาดจึงเอาผ้าขี้ริ้วพันไว้ ๆ ไหนจงแก้ออกดูที่ ความทุกข์เวทนาอันใดมี เราจักพิจารณาดูทุกข์เวทนานั้น

TUDC 08/04/2563

พูดแล้วนางยักขเทวีจึงแก้ผ้าพันออก เห็นน้ำนมสีเป็นทองนาง
จึงถ่มน้ำลายรดน้ำนมก้อย ๆ ที่เป็นสีทองนั้นก็หายไปทันที

ตั้งแต่นั้นมานางยักขเทวีพร่ำสอนพระโพธิสัตว์ให้ตั้งอยู่ในโอวาท
และตั้งใจอภิบาลบำรุงไว้สิ้นกาลนานนักหนา จนนางมีกายาซูบผอม
เพราะอดอยากลำบากด้วยไม่ค่อยได้เนื้อสดมากิน วันหนึ่งจึงยักขเทวี
เรียกพระโพธิสัตว์มาสั่งว่าพ่อลูกรักของมารดา ๆ จะไปป่าเที่ยวหาอาหาร
พ่อจงอยู่เป็นสุขเถิดหนาพ่ออย่าเที่ยวซนไป สอนสั่งแล้วก็ไปป่าแสวง
หาเนื้อเพื่อเป็นอาหาร

ครานั้น พระโพธิสัตว์เมื่อยักขินีไปป่าแล้วจึงคิดว่า เมื่อเรา
อยู่ที่นี่จะมีประโยชน์อะไร เราจักประดับกายด้วยทิพาภรณ์แล้วหนีมารดา
เสียไปเสียดีกว่าอยู่ คิดแล้วจึงขึ้นไปบนปราสาทชั้นบน ลงอาบน้ำ
ทิพในบ่อทองสกลกายก็ผุดผ่องเป็นทองไปหมด แล้วสวมเกราะรูป
เงาะป่าเข้ากับกาย เหน็บพระขรรค์ด้ามแก้วแล้วสอดเท้าเข้าในเกือกทอง
จึงเหาะออกไปตามช่องสีหบัญชรลอยไปในอากาศ จนบรรลุถึงแว่น
แคว้นแดนเมืองตักสิลา ได้เห็นบรรณศาลาหลังหนึ่งซึ่งตั้งอยู่นอกเมือง
ณฝั่งฟากโน้นใกล้แม่น้ำแห่งหนึ่ง จึงเหาะข้ามนทีไปอาศัยอยู่ณ
บรรณศาลานั้น

นางยักขเทวีแสวงหาอาหารในป่า ถึงเวลาเย็นก็กลับมายัง
ปราสาทของตน ไม่เห็นสุวรรณสังข์บุตรเลี้ยงแล้วถามว่า แน่ะสาวใช้
ลูกของเราหายไปไหน ๆ ข้าแต่แม่เจ้า พวกข้าพเจ้าไม่รู้ว่ากุมารไป
ข้างไหน ยักขเทวีสดับคำสาวใช้บอกดังนั้น มิหฤทัยเร่าร้อนไม่อาจ

TUDC 08/04/2563

ดำรงกายอยู่ได้ ร้องไห้หาไปในอุทยานแล้วกลับมาขึ้นค้นที่ปราสาท ชั้นบนก็มิได้เห็น นางนึกว่าลูกของเราเห็นจักหนีเราไปแล้ว นางจึงตรวจดูของทิพ ๓ อย่าง คือ เกราะรูปเงาะบ่า ๑ เกือกทองทั้งคู่ ๑ พระขรรค์ด้ามแก้ว ๑ หายไปมิได้เห็น จึงเข้าใจชัดว่าลูกรักของเราหนีไปจริงแล้ว นางทั้งรักทั้งแค้นแสนอาลัยร้องไห้หา แล้วเหาะติดตามมาทางอากาศจนถึงผั่งนที (คือฝากั้นเขตแดนของยักษ์) นางมองไปเห็นพระสุวรรณสังข์เธอนั่งอยู่ศาลาผั่งน้ำโน้น (คือผั่งโน้นเป็นแดนมนุษย์เมืองตักสิลา) ยักขเทวีก็มิอาจเหาะข้ามแม่น้ำนั้นได้ นั่งอยู่ในผั่งนทีฝากั้นแล้วปลอบลูกด้วยปิยวาจาว่า พ่อลูกรักของแม่ดังดวงใจเชิญพ่อกลับมาไปกับมารดาเถิด พ่อโกรธเคืองมารดาด้วยข้อไรจึงได้หนีมา มารดาตั้งใจจะรับรองกเลวระของพ่อไว้ และตั้งใจจะยกสรรพสมบัติและสาวใช้ทั้งปวงให้แก่พ่อ พ่อจะได้ดำรงค์วงศ์ประเพณีของมารดาต่อไป

ในที่นี้มีคำถามเข้ามาว่า ยักขเทวีมีฤทธิมากเหตุไรจึงไม่อาจเหาะข้ามนทีไปได้ มีคำแก้ว่ายักขเทวีนั้นเหาะไปได้เท่าที่เขตต์แดนของตนเท่านั้น ไม่อาจเหาะไปนอกเขตต์แดนของตนได้ นางจึงนั่งร้องไห้อยู่ที่ผั่งนทีฝากั้น พระสุวรรณสังขกุมาร ได้สดับเสียงยักขมารดาร้องไห้และวิงวอนให้พระองค์กลับ พระองค์จึงร้องตอบว่า ข้าแต่มารดาข้าพเจ้าไม่อาจอยู่กับมารดาได้ เชิญมารดากลับเสียเถิด ข้าพเจ้าเคยมาเป็นบุตรของมารดาเท่านี้เอง ถ้าหากว่าข้าพเจ้ากลับไปก็จักได้ความ

TUDC 08/04/2563

ละอายในสำนักพวกสาวใช้ มารดาจงกลับไปเสวยสมบัติปกครองชาว
รัฐวาสีให้เป็นสุขสำราญเถิด ข้าพเจ้าจักไม่กลับไปกับมารดาจริงแล้ว ๆ
พ่อลูกรักของแม่ถ้าหากว่าพ่อไม่กลับไปกับแม่ไซร้ แม่ก็จักตายอยู่ที่นี่
พ่อจงมาเรียนเอาทิพมนต์ไป แม่จะให้ทิพมนต์แก่พ่อจะได้เอาไว้เป็นที่
พึ่งต่อไปภายหน้า

พระสุวรรณสังขกุมารสดับฟังมารดาบอกให้เรียนทิพมนต์ก็ดีใจ จึง
ให้ยักขเทวีบอกคำภิรมนต์เรียนได้แล้วจึงถามว่ามนต์นี้มีประโยชน์อย่าง
ไร ๆ ดูกรพ่อ มนต์นี้มิอิทธิวิเศษนัก ถ้าหากว่าพ่อต้องการปลา
หรือเนื้อไซร้ พ่อจงร่ายมนต์เข้าไปอย่างนี้ว่า สัตว์ทั้งหลายเหล่าใด
จะเป็นปลาก็ดีเนื้อก็ดีบรรดามีในน้ำและในป่า สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้นถ้าว่า
มีกรรมได้ทำไว้แล้วจงมาสู่สำนักเรา ถ้าว่าไม่ได้ทำกรรมไว้แล้วและ
ไม่ควรจะตายจงพากันหนีไปเสียก่อน พระสุวรรณสังขกุมารเรียนมนต์
ได้ก็บอกลายักขเทวีผู้มารดาว่า ข้าแต่มารดาเชิญมารดากลับไปเมือง
จงมีอายุเจริญยิ่งนาน ข้าพเจ้าจักพรากจากมารดาแล้ว แต่นี้ไปนาน
ลูกแก้วจักไม่ได้กลับมาเห็นมารดาอีกต่อไป พระสุวรรณสังขกุมาร
ลามารดาแล้วก็เหาะลอยไปในอากาศ

ยักขเทวีเห็นพระสุวรรณสังข์กำลังเหาะไป เกิดความโสกใหญ่
จนถึงตายไปในที่นั้น ครั้นตายแล้วก็ได้ไปเกิดในวิมานณดาวดึงส์สถาน
เทวโลก ในที่นี้มีคำถามว่ายักขเทวีนั้น ประพฤติลามกฆ่าสัตว์กิน
จนตลอดชีวิต ตายแล้วได้ไปเกิดในเทวโลกเพราะเหตุไร พระ
อัฏฐกถาจารย์กล่าวแก้ว่า ยักขเทวีนั้นมีบุญได้ทำไว้ในปางก่อน และ

TUDC 08/04/2563

ได้มาสะโมสรกับพระโพธิสัตว์ผู้เป็นสาธุสัปปุรุษผู้บำเพ็ญบารมี และยักขเทวีผูกพันฉันทสิเนหากับพระโพธิสัตว์มั่นจนถึงวันตาย เพราะเหตุนั้น ยักขเทวีจุติจากอัตตภาพยักษ์แล้ว จึงไปบังเกิดในดาวดึงส์เทวโลกด้วยประการฉะนี้

ครานั้น พระโพธิสัตว์เห็นยักขินีมารดาตายแล้ว จึงกลับมาดูรู้ว่าตายจริง จึงเก็บเอาพืนทำจิตรกรยกศพมารดาขึ้นบนจิตรกรแล้วจึงเอาไฟเผากเลวระของมารดาจนไหม้ ทำปทักษิณสามรอบเสร็จก็เสด็จลอยไปในอากาศ ทรงตรวจดูเมืองน้อยเมืองใหญ่ เห็นเมืองพาราณสีเกษมสุขด้วยโภชนาหารดี จึงลงจากอากาศดำเนินไปถึงบ้าน ๆ หนึ่งซึ่งอยู่ใกล้ ๆ เมืองพาราณสี เข้าไปหานายคามโภชกในบ้านนั้น นายคามโภชกเห็นพระโพธิสัตว์มีรูปเหมือนเงาะป่าจึงถามว่า แน่ะหลานน้อย พ่อมาแต่ไหน ๆ ข้าแต่นายคามโภชก ข้าพเจ้าหาที่พึงมิได้เที่ยวมาหาเลี้ยงชีพ ๆ แน่ะหลานน้อย พ่ออย่าไปที่อื่นเลยจงอยู่กับเรา ๆ จะรับเลี้ยงพ่อไว้

นายคามโภชกจัดแจงโภชนให้พระโพธิสัตว์บริโภคแล้ว จึงห่อเข้าให้พระสุวรรณสังขกุมารห่อหนึ่งแล้วให้ไปเลี้ยงโคกับเด็กเลี้ยงโคทุกวัน พวกเด็กเลี้ยงโคเห็นพระสุวรรณสังขกุมารรูปแปลกเหมือนเงาะป่า บางคนก็หมิ่นประมาท บางคนก็กล่าวท้าทายว่า เจ้ามานพรูปชั่วช้า เจ้าจงมาเล่นขลุกกับพวกเรา พวกเด็กเลี้ยงโคเล่นขลุอยู่กับพระโพธิสัตว์ แม้แต่คนหนึ่งก็ไม่อาจทำให้พระโพธิสัตว์แพ้ได้ ครั้นเวลา

TUDC 08/04/2563

เย็นพากันมาบ้านแล้ว ไปชวนพระโพธิสัตวเล่นขลุบอีกต้องการจะให้พวกตนชะนะ เมื่อเล่นขลุบกันก็ไม่อาจทำให้พระโพธิสัตวแพ้ได้ ก็เกิดโทมนัสน้อยใจทุกคน

วันหนึ่ง พวกเด็กเลี้ยงโคไปหาพระโพธิสัตวพูดว่า เจ้าฉลาดในการเล่นขลุบ ขอให้พวกเราเรียนบ้าง พวกเราเรียนได้ชำนาญแล้วแต่นี้ไปเราไปเลี้ยงโคแล้วจะให้เข้าห่อเข้ากินทุกวัน ๆ พระโพธิสัตวนั้นยอมให้โคปาลทารกเรียนวิชชาเล่นขลุบทำให้ฉลาดดี โคปาลทารกก็ดีใจ เมื่อไปยังที่เลี้ยงโคแล้วจึงแบ่งห่อเข้าของตนให้เป็นสองส่วน แล้วให้พระโพธิสัตวบริโภคส่วนหนึ่งทุก ๆ วัน

คราวนั้นแล พระราชาองค์หนึ่งครองราชสมบัติอยู่ณเมืองพาราณสี สมบูรณ์ด้วยเกียรติยศและบริวารยศหาพระราชาองค์อื่นจะเสมอมิได้ พระราชานั้นมีพระราชธิดาเจ็ดนางทรงรูปโฉมงามเลิศล้ำนารี พระเชฏฐราชธิดาหกนางนั้นมีภัศดาแล้ว แต่พระกนิฏฐาธิดาสุดท้องนั้นยังหามีภัศดาไม่ พระเจ้ากรุงพาราณสีทรงดำริว่า ธิดาของเราหกนางมีภัศดาไปหมดแล้ว แต่นางคันธาเทวีลูกสุดท้องของเรายังหามีภัศดาไม่ เราจักทำอาวาหมงคลให้นางคันธาเสีย และจักทำชนชาวนครและชนบทปราศจากมลทิน (คือจะไม่ให้ใครนินทาต่อไปในภายหน้าได้) ดำริแล้วจึงรับสั่งให้หาตัวมหาเสนาและราชโอรสราชนัดดาท้าวพระยาบรรดาอยู่ในราชอาณาจักรมาประชุมกันแล้วจึงดำรัสว่า ท่านทั้งหลายของประดับกายให้เหมือน ๆ กัน พาพวกเสนา

TUDC 08/04/2563

พลนิกายออกจากนครต่าง ๆ มาประชุมกันณหน้าพระลานที่เมืองนี้ (เราจักให้ราชธิดาเลือกภัศดาเอาตามชอบใจ)

มหาชนมีราชโอรสเป็นต้น ก็มีความโสมนัสหรรษาปรารถนาจะได้ราชเทวีเป็นมเหษี ต่างก็ตกแต่งประดับกายแล้วมาประชุมกันณหน้าพระลานหลวง พระเจ้ากรุงพาราณสีให้เชิญราชธิดาคันธาเทวีมากับนารีบริวารแล้วรับสั่งให้เลือกสามีตามชอบใจ ราชธิดาคันธาเทวีเมื่อจะเลือกสามีนั้น เห็นมหาชนมีราชโอรสเป็นต้นก็ไม่ชอบใจตน จึงทูลพระราชบิดาว่า ข้าแต่เทวดา มหาชนบรรดาที่มาประชุมกันเหล่านี้ หาเป็นที่รักใคร่อาบใจของหม่อมฉันไม่ พระเจ้ากรุงพาราณสีทรงฟังดังนั้นก็รวยกใหญ่ตรัสตวาดว่า อิหญิงทมิลหินชาติ เราปรารถนาจะทำอาวาหมงคลให้ ได้เรียกมหาชนมีราชโอรสเป็นต้นมีรูปร่างโสภณมามากมาย เจ้าจะเลือกเอาสักคนหนึ่งก็ไม่ได้เจียวหรือ

พระเจ้ากรุงพาราณสีจึงตรัสถามพวกชาวเมืองว่า พวกชาวเมืองได้เห็นและได้รู้ว่าบุรุษคนใดคนหนึ่ง ซึ่งมาแต่ก่อนมาอยู่เมืองนี้มีบ้างหรือไม่ ฯ ข้าแต่พระมหาราช มีทุคตบุรุษคนหนึ่งรูปผิดมนุษย์ธรรมดา สกลกายาวิกลน่าชังรูปเหมือนเงาะป่า บัดนี้อาศัยนายคามโภชกเลี้ยงชีวิตด้วยกิจรับจ้างเลี้ยงโค ฯ พระเจ้ากรุงพาราณสีจึงตรัสบอกกะราชธิดาว่า ดูกรคันธาเทวี เดี๋ยวนี้มีบุรุษคนหนึ่งรูปร่างพิกลน่าชังอาศัยนายคามโภชกเลี้ยงชีวิต ถ้าเจ้าไม่ชอบใจมหาชนมีราชโอรสเป็นต้นไซร้ เราจะให้นำเจ้าเงาะป่านั้นมาทำให้เป็นภัศดาของเจ้าจะเอาหรือไม่ ราชธิดาคันธาเทวีสะดับโองการดังนั้น ให้

TUDC 08/04/2563

มิจิตต์รักใคร่ในพระโพธิสัตวจึงตอบโองการว่า ขอพระองค์จงให้รับตัวเจ้าเงาะป่ามาเถิดพระเจ้าข้า พระราชาจึงสั่งอำมาตย์ว่า พวกเจ้าจงไปนำเอาตัวเจ้าเงาะป่ามาให้เราณบัดนี้ อำมาตย์ถวายบังคมแล้วก็พากันไป

ในกาลเมื่ออำมาตย์จะไปรับเอาตัวพระโพธิสัตวมา คืนวันนั้นเวลาจะใกล้รุ่ง พระโพธิสัตวฝันเห็นว่าพระองค์ได้ลงไปอาบน้ำในสระอโนดาษ พระโพธิสัตวตื่นขึ้นแล้วก็คิดว่า ความฝันที่เราเห็นแล้วนี้เป็นมงคลดีนักหนา พวกอำมาตย์พากันไปถึงบ้านนั้นแล้วจึงเข้าไปหานายคามโภชกแจ้งว่า แน่ะนายคามโภชก พระราชารับสั่งให้นำตัวเจ้าเงาะป่าลูกข้างของท่านไป จะทรงให้ราชธิดาเลือกหาสามีเอาตามชอบใจ ใช่จะให้ตัวเงาะป่าไปแต่คนเดียวก็หาไม่ ชาวเมืองนี้และราชโอรสราชนัดดาท้าวพระยาทั้งปวง ก็รับสั่งให้ไปประชุมเลือกด้วย

พระสุวรรณสังขกุมารได้ฟังอำมาตย์พูดดังนั้นจึงตอบว่า ข้าพเจ้าผู้อนาถาถึงซึ่งความอันผู้อื่นจะกรุณา และหามารดาบิดาญาติสาโลหิตบมิได้ ทั้งรูปร่างก็พิกลเหลือเดนมนุษย์ ไม่ควรจะเอาไปเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดิน ฯ ดูกรพ่อรูปทรพล ชื่อว่าพระราชามีอำนาจร้ายกาจนัก ท่านไม่ควรจะปฏิเสธว่าตัวเป็นเดนบุรุษดังนี้ ท่านจงมาไปกับพวกเราเถิด พระโพธิสัตวนึกถึงความฝันแล้วดำริว่า ภัยหน่อยหนึ่งหามีแก่เราไม่ ดำริแล้วก็รับคำว่าจะไปกับพวกอำมาตย์ นายคามโภชกร้องห้ามพระโพธิสัตวไว้ว่า พ่อรูปทรพล พ่อไปกับเขา

TUDC 08/04/2563

แล้วเขาก็จักไม่ทำประโยชน์ให้แก่พ่อได้ เมอพ่ออยู่ในที่นี้จักเลี้ยงชีพ
ให้เป็นสุขด้วยรับจ้างเลี้ยงโค พระสุวรรณสังขกุมารจะได้พึ่งคำคามโภชก
ก็หาไม่ แล้วไปยังนครกับด้วยพวกอำมาตย์

ครานั้นเป็นเวลาราตรีกาล นางคันธาราชเทวีไสยยาสน์หลับไป
ได้ฝันเห็นว่า มีเทพบุตรองค์หนึ่งนำเอาผลไม้ทิพมาให้ราชเทวี
ผลไม้ทิพนั้นมีกลิ่นหอมแค่น ๆ ไม่เป็นที่พอใจของนรชน ราชเทวี
จึงผ่าทิพผลด้วยมีด ทิพผลนั้นก็ปรากฏเป็นแก้วเจ็ดประการ ราช
เทวีจึงนำเอาแก้วนั้นมาประดับกาย ราชเทวีตื่นแล้วก็สรงพักตร์แล้ว
เสวยกระยาสุทธาโภชน์พื้นจนกถึงเรื่องฝันว่า น่าอัศจรรย์ความฝันข้อนี้
จักให้สำเร็จผลแก่เราแน่ คิดแล้วก็เผยพระแกลแลไป เห็นรูปเงาะ
เดินตามอำมาตย์มาณหน้าพระลานหลวง ทรงสำรวลหน่อยหนึ่ง จึง
เกิดความเยื่อใยในพระโพธิสัตว์เหลือเกิน

ในกาลครั้งนั้น พระโพธิสัตว์เหลือบแลไปเบื้องบนปราสาท เห็น
นางคันธาเทวีก็มีจิตรักใคร่ทำยิมย่องต้องหฤทัย แท้จริงในกาลปาง
ก่อน พระโพธิสัตว์ได้บำเพ็ญกุศลร่วมกับนางคันธาเทวีไว้มากแล้ว
แต่พอมาเห็นซึ่งกันและกันเข้าก็มีจิตปฏิพัทธ์ต่อกัน นางคันธาเทวีนั้น
เห็นพระโพธิสัตว์แล้วจึงดำริว่า คืนนี้เราฝันไปเราจักได้ราชสามีอันรอบ
รู้ศิลปศาสตร์หาผู้อื่นจะเทียมถึงมิได้ พระโพธิสัตว์ดำเนินมาถึงหน้า
พระลานหลวงแล้ว จึงถวายบังคมพระราชา ๆ ตรัสว่า วันพรุ่งนี้เช้า
เจ้าจงมารับพวงมาลาที่นี่แล้วจึงตรัสถามต่อไปว่า เจ้ามานพมาแต่ไหน

TUDC 08/04/2563

ประมาณกึ่งวันจึงมาถึงเมืองเรา ฯ ข้าแต่พระมหาราช ข้าพระยาท
มาไกลประมาณเดือนหนึ่งจึงมาถึงเมืองของพระองค์ พระโพธิสัตว์
กราบทูลแล้วก็ถวายบังคมลาไปยังที่ตนอยู่

ครานั้น พระราชารับสั่งกะอามาตย์ทั้งหลายว่า พวกท่านจง
ให้พนักงานเอานันทเภรีไปตีประกาศว่า วันพรุ่งนี้เช้าพระราชาจะให้นาง
คันธาเทวีโยนพวงมาลาเสี่ยงทายหาราชสามี ถ้าหากว่าพวงมาลานั้น
ลอยไปสวมมือบุรุษคนใดพระราชาจะอภิเษกบุรุษคนนั้นกับราชธิดา ให้
เป็นราชภัสดาและพระชายาซึ่งกันและกัน พวกอำมาตย์รับราชดำรัส
แล้วก็พากันไปจัดการเสร็จตามกระแสรับสั่ง ครั้นรุ่งเช้าชาวนคร
ทั้งหลายมีอำมาตย์เป็นต้น พากันจัดแจงแต่งตนด้วยสรรพาภรณ์ออก
จากเรือนของตน ไปประชุมพร้อมกันณหน้าพระลานหลวง

พระราชารับสั่งให้หาตัวนางคันธาเทวีมาแล้วตรัสว่า แน่ะแม่ลูก
รักของบิดา เธอจงโยนพวงมาลาไปในอากาศ ถ้าหากว่าในกาล
ปางก่อน บุรุษคนใดเคยได้ทำบุญสมภารไว้กับเธอ ขอให้พวง
มาลานั้นไปสวมในมือของบุรุษคนนั้น บิดาจักทำอภิเษกบุรุษคนนั้นกับ
เธอให้เป็นภัสดาและชายาซึ่งกันและกัน นางคันธาเทวีรับราชดำรัสว่า
สาธุกระนี้แล้วประทับนั่งณที่อันสมควร ส่วนพระโพธิสัตว์รูปเหมือนเงาะ
ป่าเข้ามานั่งเฝ้าพระราชาอยู่ส่วนหนึ่ง จึงพวกมหาชนทั้งหลายพากัน
ตวาดพระโพธิสัตว์ว่า เจ้าอย่ามานั่งตรงนี้ตรงนี้เราจะนั่ง พระราชเทวี
เธอจักโยนพวงมาลา ถ้าหากว่าพระราชเทวีเห็นเจ้าแล้ว เธอจัก

TUDC 08/04/2563

ทรงพระสรวลและจักไม่ทำสัจจาธิษฐาน เจ้าจงหลีกไปนั่งเสียที่อื่น พระโพธิสัตว์ถูกมหาชนข่มว่าดังนั้นเธอก็นั่งนิ่งอยู่ในที่นั้น

พระนางคันธาเทวีจึงทำสัจจาธิษฐานต่อหน้าพระที่นั่ง และต่อหน้ามหาชนว่า ข้าแต่ฝูงเทพดาผู้เจริญ ท่านทั้งหลายคือคนธรรพ์และนาคครุฑก็ดี ท้าวโกสีและมหาพรหมก็ดี เทพดาผู้รักษาแผ่นดินและรักษาพระนครก็ดี จงมาพร้อมกันสะดับฟังสัจจกิริยาวาจาของข้าพเจ้า ๆ จักทำเสี่ยงทายด้วยพวงมาลานี้ ถ้าหากว่าบุรุษคนใดเคยได้อยู่ร่วมกับข้าพเจ้ามาในกาลปางก่อนไซร้ ขอให้พวงมาลานี้จงลอยไปสรวมหัตถ์ของบุรุษคนนั้นเถิด นางทำสัจจกิริยาแล้วก็ยกพวงมาลาขึ้นทูนเศียรแล้วก็โยนไปในอากาศ พวงมาลานั้นลอยไปทำปทักษิณปราสาทสามรอบแล้ว ก็ลอยลงจากอากาศเข้าไปสวมหัตถ์ขวาของพระมหาสัตว์ด้วยประการฉะนี้ มหาชนทั้งหลายมีอำมาตย์เป็นต้น เห็นพวงมาลาลอยมาสวมหัตถ์พระโพธิสัตว์ดังนั้น พากันเข้าไปจะแย่งเอาพวงมาลานั้นก็ไม่อาจแย่งเอาไปได้ พากันร้องติเตียนพระนางคันธาเทวีว่า พวงมาลานี้สวมมือเจ้าเงาะป่าเสียแล้ว ในชาติปางก่อนพระราชเทวีอาศัยกรรมที่เธอทำไว้ จึงมาได้สามีรูปทรพล

พระราชาทอดพระเนตรเห็น พวงมาลามาสวมหัตถ์ พระโพธิสัตว์แล้วตรัสว่า ตามบุญตามกรรมของลูกเราเขาทำไว้แล้วในกาลปางก่อน พระองค์จึงให้เตรียมพิธีสรงน้ำราชาภิเษกตามเยี่ยงอย่างที่เคยมีมาแล้ว จึงบังคับพระโพธิสัตว์จะให้สรงน้ำราชาภิเษก พระโพธิสัตว์จึงตำริว่า

TUDC 08/04/2563

ถ้าเราจักสรงน้ำราชาภิเษกไซร้ มหาชนเห็นร่างกายของเราเป็นสีทอง แล้วก็จักรู้ว่าเรามีบุญสมภารมาก ดำริแล้วก็มิได้สรงน้ำราชาภิเษก ถึงพระราชาจะอ้อนวอนสักเท่าใดก็ไม่สรง พระราชาทรงกริ้วยกใหญ่ จึงขับไล่สองกษัตริย์นั้นไปเสีย

ครานั้น พระนางคันธาเทวีกับพระโพธิสัตว์ไม่อาจขัดรับสั่งพระราชาได้ ชวนกันออกไปจากนครหาทาสและทาสีที่จะตามไปบมิได้ ไปอาศัยที่แห่งหนึ่งอยู่ส่วนหนึ่งต่างหาก พระโพธิสัตว์กับนางคันธาเทวีเมื่ออยู่ในที่นั้น ชาวเมืองทั้งหลายไม่มีใครไปหาเลย พระสุวรรณสังขกุมารกับนางคันธาเทวีอยู่ด้วยกันสองคนเท่านั้น เหมือนมนุษย์ผู้อนาถาหาที่พึ่งมิได้

ครานั้น อัศดาของราชธิดาทั้งหกพากันติเตียนด้วยเหตุต่าง ๆ ว่า บุรุษผู้นี้รูปร่างชั่วช้าลามกไม่เป็นที่รักไม่เป็นที่ชอบใจของมหาชน ทำความครหาให้เกิดขึ้นแก่พวกเรา ท้าวสามนตราชทั้งหลาย พากันนำดอกไม้เงินทองมาถวายพระราชาของเรา เขาเห็นบุรุษทรพลคนนี้เข้าเขาจักติเตียนได้ กิตติศัพท์จักระบือไปต่าง ๆ แม้พระนครจักถึงความพินาศไป พากันติเตียนดังนี้แล้วก็ชวนกันไปเฝ้าพระราชากราบทูลว่า ผัวของนางคันธาเทวีรูปชั่วช้าลามกไม่เหมือนคนเมืองนี้เลย (เป็นกาฬกิณี) แม้พระนครจักถึงความพินาศไปเพราะผัวนางคันธาเทวี

พระเจ้ากรุงพาราณสีทรงสะดับดังนั้นจึงตรัสว่า พ่อเขยทั้งหก เราจักคิดทำอย่างไรกะเจ้าบุรุษรูปพิกลผัวลูกสาวของเรา ๆ ข้าแต่พระองค์

TUDC 08/04/2563

ผู้ประเสริฐ พระองค์จงขับไล่ผัวเมียสองคนไปอยู่เสียใกล ๆ พระราชาก็ให้ขับไล่พระโพธิสัตวกับนางคันธาเทวีไปตามถ้อยคำอำมาตย์กราบทูล กษัตริย์ภัคคาและชายาทั้งสอง พากันไปอยู่ที่ใกล้เมืองออกไปมาก เมื่ออาศัยอยู่ที่นั้นได้ความคับใจและถึงทุกขเวทนามากนัก พระโพธิสัตวจึงปลอบนางคันธาเทวีด้วยปิยวาจาว่า แน่ะท้าวนางผู้เจริญ พระนางอย่าโทมนัสน้อยใจเลย พระนางเสวยทุกขเวทนาก็เพราะอาศัยกุสลากุสลกรรมที่ทำไว้ พี่หาใช่คนชั่วช้าลามกไม่ พี่สมบูรณแล้วด้วยบุญญาธิการ มหาชนทั้งปวงหารู้จักเราไม่

ครั้งนั้น พระเจ้ากรุงพาราณสีนึกถึงพระโพธิสัตวขึ้นมาให้ละอาย พระทัยนักจึงดำริว่า มานพรูปทรพลคนชั่วช้าผันี้ เมื่อยังอยู่กับบิดาของเรา ๆ ขายหน้าประชาชนนัก ถ้าเราจักฆ่ามันเสียเงียบ ๆ ความครหาก็จักมีแก่เรา เราจักทำอุบายให้โทษผิดปรากฏขึ้นแล้วจึงฆ่าเสีย ดำริแล้วจึงปรึกษากับราชบุตรเขยทั้งหกว่า เราจักคิดหาอุบายแกล้งฆ่าเจ้าเงาะบ้าเสีย ท่านทั้งหลายจะเห็นอย่างไร ๆ ข้าแต่สมมติเทวดา พระองค์จงทำพวกข้าพระบาทเหมือนจะไม่ปราณี เช่นดังเจ้าเงาะบ้าจึงจะพ้นความครหา พระราชาทรงพังดังนั้นจึงรับสั่งให้หาตัวเงาะบ้าเข้ามาเฝ้าแล้วบงคับราชบุตรเขยทั้งเจ็ดว่า เราอยากจะกินเนื้อมฤค ท่านทั้งเจ็ดจงไปจับเนื้อมาให้เราคนละตัว ถ้าหากว่าท่านทั้งเจ็ดหาเนื้อมาให้เราไม่ได้ไซร้ เราจะฆ่าเสียสิ้น

ฝ่ายราชบุตรเขยทั้งเจ็ดรับราชดำรัสว่าสาธุแล้ว ถวายบังคมลามาบ้านเรือนของตน บุตรเขยหกคนนั้นหารือกันว่า พวกเรามิบริวาร

TUDC 08/04/2563

มากทั้งอาวธก็มีพร้อมจักหาเนื้อได้ดี หารือกันแล้วก็ชวนกันไปป่า เที่ยว
เสาะหาเนื้อสิ้นวันยังค่ำก็ไม่พบเนื้อ เหน็ดเหนื่อยเข้าแล้วจึงชวนกันหยุด
พักเสวยอาหารแล้วหารือกันอีกว่า ถ้าหากว่าพวกเราไม่ได้เนื้อไปถวาย
พระราชาไซร้ พระราชาจักฆ่าพวกเราเสีย (เราจักแก้ไขอย่างไรดี)

พระโพธิสัตวกลับจากเผ่าแล้วเดินนึกไปว่า เราจักหาเนื้อถวาย
พระราชาให้จงได้ ครั้นมาถึงที่พักแล้วจึงบอกกะคนธาเทวีว่า บัดนี้
พระราชบิดารับสั่งหาตัวพี่ไปเผ่าบังคับให้พี่หาเนื้อถวาย พระราชบิดาจะ
พระราชทานทรัพย์ให้เป็นรางวัล ถ้าหากว่าพี่หาเนื้อถวายไม่ได้พระราช
บิดาจักให้ฆ่าพี่เสีย พี่จะลานางน้องไปป่าเที่ยวหาเนื้อถวายพระราชบิดา
ให้ได้ๆ ข้าแต่ภัสดา พระภัสดาจักไปป่าองค์เดียวกะไรได้ ธรรมดา
ว่าป่ามากไปด้วยเสือและช้างภูตบีศาจ อันตรายก็มีมาก หม่อมฉันขอ
ตามพระองค์ไปเป็นเพื่อนด้วย ฯ นางน้องอย่าไปกับพี่เลย พี่จะได้
กลัวเสือช้างภูตบีศาจก็หาไม่ พระน้องอย่าไปกับพี่เลยพึงพี่ว่า

เมื่อพระโพธิสัตวห้ามดังนี้แล้ว จึงทรงฉลองพระยาทองและพระ
ขรรค์แก้ว แล้วสวมเกราะรูปเงาะป่ากับกายเหาะไปในอากาศ งามราวกะ
ว่าสวรรณราชหงส์เลิศไปถึงป่า จึงลงประทับนั่งเหนือแผ่นศิลาแห่งหนึ่ง
เปลื้องรูปเงาะป่าออกวางไว้ พระฉวีวรรณสีระกายงามผ่องใสดุจทองคำ
รัศมีนั้นแผ่ซ่านสว่างไปทั่วป่า ทรงร่ายทิพมนต์ซึ่งนางยักษินีมารดาเลี้ยง
ให้ไว้ เรียกฝูงเนื้อทั้งหลายมาประชุมกันแล้วอธิษฐานว่า เนื้อเหล่าใด
ยังไม่ถึงอนิจจกรรมเนื้อเหล่านั้นจงหนีไปเสีย เนื้อเหล่าใดถึงอนิจจมรณะ
แล้วเนื้อเหล่านั้นจงตายฉะเพาะหน้าเรา ครั้งนั้นเนื้อเหล่าใดยังไม่ถึง

TUDC 08/04/2563

มรณะเนื่องเหล่านั้นก็พากันหนีไป เนื้อเหล่าใดถึงอนิจจมรณะแล้วเนื้อเหล่านั้นก็ถึงมรณะฉะเพาะหน้าพระโพธิสัตว ด้วยอำนาจอธิษฐานบารมี ที่นั้นราชบุตรเขยหกองค์เที่ยวเสาะหามฤคไปในป่า จะได้พบเนื้อแม้ตัวหนึ่งก็หาไม่ เที่ยวค้นไปข้างทิศอุดรเห็นพระโพธิสัตวนั่งอยู่ณะแผ่นสิลา เปล่งรัศมีงามดุจทองคำ ก็พากันสะดุ้งตกใจกลัวปรึกษากันว่า ผู้นี้หาใช่มนุษย์ไม่จักเป็นเทพดาแน่ทีเดียว ปรึกษากันแล้วจึงเข้าไปหาพระโพธิสัตวกราบไหว้แล้วถามว่า ท่านเป็นพรหมินทรหรือครุฑนาคและคนธรรพ์ ไฉนท่านมาอยู่ที่นี่เล่า ท่านจงกรุณาให้เนื้อแก่พวกข้าพเจ้าคนละตัวเถิด ข้าพเจ้าทั้งหลายจะนำไปถวายพระราชาถ้าหากว่าได้เมตตาให้เนื้อแก่ข้าพเจ้า ๆ จักได้รางวัลเป็นอันมากแต่ราชสำนัก ถ้าหากว่าท่านไม่เมตตาให้เนื้อแก่พวกข้าพเจ้า ๆ จักถึงซึ่งความตายเที่ยงแท้

พระโพธิสัตวจึงตรัสว่า ตัวเราหาใช่ท้าวสักกะหาใช่คนธรรพ์ไม่ เราเป็นมนุษย์อยู่แว่นแคว้นเมืองพาราณสี พวกท่านมาขอเนื้อกะเราๆ จักให้แก่พวกท่าน ๆ จักบูชาเราด้วยสิ่งอันใด ฯ พวกข้าพเจ้าจะบูชาท่านด้วยแก้วเจ็ดประการบ้าง ด้วยโคและกระบือทั้งหลายบ้าง ฯ เราไม่ต้องการสิ่งของเหล่านั้น เราต้องการใบหูของท่านคนละหน่อย ฯ ท่านจะให้พวกข้าพเจ้าตัดใบหูบูชา พวกข้าพเจ้าไม่อาจอดกลั้นทุกขเวทนาได้ ฯ ถ้าหากว่าพวกท่านทำไม่ได้อย่างนั้นไซร้ เราก็ให้เนื้อแก่พวกท่านไม่ได้เหมือนกัน กุมารราชบุตรเขยทั้งหกจึงปรึกษากันว่า ถ้าหากว่าพวกเราไม่ให้ใบหูแก่เขา ๆ ก็ไม่ให้เนื้อแก่พวกเรา เราพร้อมยอมกันให้ใบหู

TUDC 08/04/2563

แก่เขาเถิด ปรึกษากันแล้วก็ตัดใบหูออกคนละหน่อยส่งให้พระโพธิสัตว์ๆ ก็ปล่อยฝูงเนื้อให้กุมารทั้งหก ๆ ได้เนื้อแล้วนำมาถวายพระราชา พระเจ้ากรุงพาราณสีทอดพระเนตรกุมารทั้งหกนำเนื้อมาถวายแล้ว ตรัสถามว่า พวกท่านทั้งหกได้เนื้อที่ไหนมา ฯ ข้าแต่สมมติเทวดา พวกข้าพระพุทธเจ้าเที่ยวเสาะหาเนื้อไปในป่าทางทิศอุดร พบพระอินทร นั่งอยู่ณะแผ่นสิลาพร้อมกันขอต่อพระอินทร ๆ ท่านประทานเนื้อให้คนละตัว พวกข้าพระพุทธเจ้าจึงได้เนื้อมาถวายพระองค์ พระราชาทรงทราบแล้วก็โสมนัส ตรัสชมเชยกุมารทั้งหกโดยอเนกปริยาย ฝ่ายพระโพธิสัตว์นึกแต่ในใจว่า ยักษ์หกกษัตริย์จักไปถึงพระนครเข้าเฝ้าพระราชา เราก็จักไปเฝ้าพระเจ้ากรุงพาราณสีบ้าง นึกแล้วจึงใส่รองพระบาททองสวมเกราะรูปเงาะเหน็บสอดพระขรรค์ แล้วร่ายมนต์เรียกฝูงเนื้อให้มาสู่สำนักของตน ฝูงเนื้อก็พากันไปสู่สำนักพระโพธิสัตว์ๆ จึงเลือกคัดขับเนื้อตัวหนึ่งผูกมั่นคงแล้วจึงมายังพระนคร ผูกไว้ในที่ใกล้ปราสาทแล้วเข้าเฝ้าพระราชากราบทูลว่า ข้าแต่พระมหาราช ข้าพระบาทได้เนื้อตัวหนึ่งมาถวายผูกไว้ใกล้ปราสาท พระองค์จงโปรดให้ราชบุรุษไปผูกเสียให้มั่นคง พระโพธิสัตว์ก็ถวายบังคมลากลับไปยังที่อยู่ของตน

พระเจ้ากรุงพาราณสีสดับคำพระโพธิสัตว์ทูลดังนั้นนึกอัศจรรย์พระทัยรับสั่งให้อำมาตย์ไปตรวจดูเนื้อที่พระโพธิสัตว์นำมาถวายนั้น อำมาตย์ทั้งหลายพากันไปตรวจดูตามกระแสรับสั่ง เนื้อตัวนั้นเห็นราชบุรุษมากมายก็ตื่นตกใจกลัว เพราะไม่เคยเห็นพวกมนุษย์ จึงโดดทะลึ่งด้วยกำลังแรงเชือกที่ผูกไว้ก็ขาดเลยวิ่งหนีเข้าป่าใหญ่ไปได้

TUDC 08/04/2563

พระเจ้ากรุงพาราณสีแกล้งใส่โทษแก่พระโพธิสัตว์ไม่ได้แล้วจึงคิดหาอุบายอีกต่อไป เราจักฆ่าเจ้าเงาะป่าด้วยอุบายบังคับให้หาสุกรมาให้เราเถิด ดำริแล้วจึงรับสั่งให้หาหกกษัตริย์ (คือยตรเขยทั้งหก) เข้ามาบังคับว่า เธอทั้งหกจงไปหาสุกรมาให้เราคนละตัว ถ้าหากว่าหามาให้เราไม่ได้ไซร้ เราจะให้ลงราชอาชญาแก่พวกเธอ ตรัสกะหกกษัตริย์แล้วจึงรับสั่งให้ราชบุรุษไปบอกแก่พระโพธิสัตว์ เหมือนกะที่บังคับหกกษัตริย์ไว้แล้วนั้น หกกษัตริย์เรียกบริวารมาพร้อมแล้วผูกสอดเข็ญใจวุธเสร็จเสด็จไปสู่ป่า ก็ไม่พบสุกรที่จะนำไปถวายแต่สักตัวหนึ่งเลย

พระโพธิสัตว์นึกว่าเวลานี้เป็นเวลาควรที่เราจะไปป่า จึงทรงปาทกาและพระขรรค์แก้วแล้วเหาะไป ครั้นถึงป่าใหญ่ได้ลงนั่งประทับเหนือแผ่นสิลา งามโสภาเหมือนรูปหล่อด้วยทองคำทั้งแท่ง สังวัทธยายมนต์อันวิเศษชื่อมณีจินดาเรียกฝูงสุกรให้มาสู่สำนักของตน ฝูงสุกรก็พากันมาสู่สำนักพระโพธิสัตว์พร้อมกัน พระโพธิสัตว์จึงทำสุกรเป็นและสุกรจะตายให้อยู่เป็นแผนกกัน ด้วยอำนาจสัจกิริยาเหมือนนัยดังกล่าวมาแล้วนั้น

หกกษัตริย์ (คือเขยทั้งหก) เหล่านั้นครั้นเที่ยวหาสุกรไปตามป่าได้พบพระโพธิสัตว์นั่งอยู่ณะแผ่นสิลาเปล่งรัศมีงามดุจทองคำ จึงพากันเข้าหาพระโพธิสัตว์กราบไหว้ วิงวอนขอสุกร พระโพธิสัตว์ถามหกกษัตริย์ว่า ท่านทั้งหลายอยากได้สุกรไปทำอะไร ฯ ข้าแต่เทวดาข้าพเจ้าทั้งหลายอยากได้สุกรไปถวายพระราชา พระราชาต้องประสงค์จะฆ่าเจ้าเงาะป่า ทรงบังคับข้าพเจ้าทั้งหลายให้มาหาสุกรกับเจ้าเงาะป่า

TUDC 08/04/2563

เมื่อพวกข้าพเจ้าไม่ได้สุกรไปถวายพระราชา พระราชาจักฆ่าพวกข้าพเจ้าเสีย ฯ ถ้าหากว่าพวกท่านต้องการสุกรจริงไซร้เราจักให้สุกรแก่พวกท่าน พวกท่านจักบูชาเราด้วยสักการอะไร ท่านต้องการสิ่งใดพวกข้าพเจ้าจักบูชาท่านด้วยสิ่งนั้น ฯ เราต้องการนิ้วมือของท่านทุกคน หกกษัตริย์ปรึกษาเห็นพร้อมกันยอมให้นิ้วมือของตน จึงตัดนิ้วมือของตนคนละหน่อย ทำบูชาพระโพธิสัตว์ ฯ ก็ให้สุกรแก่หกกษัตริย์ไปคนละตัว หกกษัตริย์นำสุกรไปถวายพระราชา

เมื่อหกกษัตริย์ไปแล้ว พระโพธิสัตว์จึงนำเอาสุกรซึ่งตายแล้วตัวหนึ่ง ไปทูลถวายพระราชายังพระนครที่หลังหกกษัตริย์ พระราชาตรัสถามพระโพธิสัตว์ว่า เจ้าได้สุกรมาด้วยอาการอย่างไร ฯ ข้าแต่สมมติเทวดา ข้าพระบาทเที่ยวไปในป่า พบสุกรตัวนี้เข้าจึงนำเอามาถวายพระองค์ พระโพธิสัตว์กราบทูลแล้วก็ทูลลากลับไป ในที่นี้มีคำถามว่าเหตุไรพระโพธิสัตว์จึงกราบทูลพระราชาง่ายดายอย่างนี้เล่า มีคำแก้ว่า พระโพธิสัตว์กราบทูลพระราชาง่ายดายอย่างนี้ ก็เพื่อจะให้เห็นบุญสมภารของพระองค์มีมาก ด้วยประการฉะนี้

พระเจ้ากรุงพาราณสีทรงรำพึงไปว่า เราคิดอุบายจะให้เจ้าเงาะป่าตายถึงสองครั้งแล้วก็ไม่สมประสงค์ ที่นี้เราจะบังคับให้เจ้าเงาะป่าไปหาปลา ความปรารถนาของเราจักสำเร็จแน่ เพราะเหตุไรเล่า เพราะเหตุว่าเจ้าเงาะป่าไม่รู้จักดำน้ำหาปลา ครั้นรุ่งขึ้นเช้าหกกษัตริย์มาเข้าเฝ้า จึงบังคับว่า วันนี้เธอทั้งหกจงไปหาปลาให้ได้คนละมาก ๆ มาให้เรา ถ้าหากว่าพวกเธอไม่ได้ปลามาให้เรา เราจักลงราชอาชญาแก่พวกเธอ

TUDC 08/04/2563

ตรัสกะหกกษัตริย์แล้วจึงรับสั่งให้ราชบุรุษนำราชดำรัสไปบอกแก่พระโพธิสัตวเหมือนนัยที่กล่าวมาแล้ว ฝ่ายหกกษัตริย์รับราชดำรัสแล้วพร้อมด้วยบริวารมากด้วยกันไปยังนทีแห่งหนึ่ง จึงเที่ยวเสาะหาปลาในทิศานุทิศตามลำนที สิ้นวันยังค่ำก็หาพบปะปลาไม่ จึงได้ประชุมกันในที่หนึ่งทำพลีกรรมแก่เทพดาว่า ข้าแต่เทวราช ขอเทวราชจงประทานปลาให้พวกข้าพเจ้าเถิด

ฝ่ายพระโพธิสัตวรับราชดำรัสแล้ว ถึงเวลาอันสมควรก็ด่วนแต่งกายด้วยสรรพาภรณ์เสร็จ เหาะไปตามฝั่งนทีลงประทับนั่งณสิลาบัฏน์ใกล้ๆหกกษัตริย์ ร่ายมหาจินดามนต์กระซิบเรียกฝูงปลาและอธิษฐานว่า ปลาเหล่าใดยังไม่ถึงอนิจจภาพความตาย ปลาเหล่านั้นจงหนีไปเสียให้พ้น ปลาเหล่าใดควรถึงความตายแล้ว ปลาเหล่านั้นจงมาตายอยู่ในที่นี้ หกกษัตริย์เที่ยวหาปลาไปตามกระแสน้ำข้างบน พบพระโพธิสัตวนั่งอยู่ณสิลาบัฏน์ริมฝั่งนทีเปล่งรัศมีงามดุจทองคำ นึกแปลกใจว่า บุรุษผู้นี้เป็นพระอินทร์แน่ เมื่อคราวก่อนเคยให้เนื้อและสุกรแก่พวกเรา พวกเราจักขอปลาต่อพระอินทร์อีกจะดี คิดตกลงกันแล้วจึงเข้าไปหาพระโพธิสัตว กราบไหว้วิงวอนขอปลา พระโพธิสัตวถามหกษัตริย์ว่า เราจะให้ปลาแก่พวกท่าน ๆ จะให้อะไรแก่เราบ้าง ๆ ท่านต้องการสิ่งใดพวกข้าพเจ้าจะให้สิ่งนั้นแก่ท่าน ๆ เราต้องการนาสิกของพวกท่านคนละนิด พวกท่านจะพร้อมใจกันให้ได้หรือไม่ หกกษัตริย์พร้อมใจยอมตัดปลายนาสิก

TUDC 08/04/2563

ของตนคนละนิดให้พระโพธิสัตว แล้วหายเอาปลากลับมายังนครทูลถวายปลาแก่พระเจ้าพาราณสี

พระเจ้าพาราณสีทรงตรัสถามหกกษัตริย์ว่า เธอได้ปลามาแต่ที่ไหน ฯ ข้าพระพุทธเจ้าขอต่อพระอินทร์จึงได้ปลามาถวาย พระอินทร์ได้ประทานเนื้อและสุกรกับปลาแก่พวกข้าพระพุทธเจ้าทั้งสามครั้ง พระราชาทรงฟังก์โสมนัสตรัสสรรเสริญหกกษัตริย์ว่า บุตรเขยของเราทั้งหกมีบุญได้ไปพบท้าวอินทราทั้งสามหน ครั้งนั้นราชธิดาหกนางเห็นหกกษัตริย์มีใบหูและนิ้วมือและปลายจมูกขาดไป หาได้ถามกะตัวหกกษัตริย์เองไม่ ไพล่ไปถามพวกอำมาตย์เมื่อไปตามหกกษัตริย์มาว่า หกกษัตริย์ถูกตัดใบหูและนิ้วหัตถ์และนาสิกด้วยเหตุอะไร ฯ ข้าแต่แม่เจ้า หกกษัตริย์ภัศดาของแม่เจ้า เมื่อไปหาเนื้อก็ถูกตัดใบหูครั้งหนึ่ง เมื่อไปหาสุกรก็ถูกตัดนิ้วหัตถ์มาครั้งหนึ่ง เมื่อไปหาปลาก็ถูกตัดนาสิกมาครั้งหนึ่ง ข้าพระพุทธเจ้าได้เห็นทั้งสามครั้ง แต่ไม่ทราบต้นสายปลายเหตุเป็นอย่างไร

คราวนั้นเมื่อหกกษัตริย์กลับจากหาปลาแล้ว พระโพธิสัตวหายเอาปลาไปถวายพระราชาเหมือนกับหกกษัตริย์แล้วก็กลับไปยังที่พักของตน พระเจ้ากรุงพาราณสีจึงปรึกษากับอำมาตย์ว่า เรายังคับให้เจ้าเงาะหาเนื้อหาสุกรหาปลามาให้ เจ้าเงาะก็หามาได้ทุกอย่างสมประสงค์ของเรา บัดนี้เราจักฆ่าเจ้าเงาะย่าด้วยอุบายอย่างไรดี อำมาตย์ก็ไม่รู้จะทูลอย่างไร

คราวครั้งนั้น บัณฑุกัมพลสิลาอาสนแห่งท้าวสักกเทวราชก็แสดงอาการร้อนผิดปกติ ท้าวเทวราชทรงใคร่ครวญก็รู้เหตุนั้นสิ้นจึงทรงดำริว่า

TUDC 08/04/2563

พระเจ้ากรุงพาราณสีหาอุบายจะใคร่ฆ่าพระโพธิสัตว ถ้ากะไรเราจะไปมนุษย์โลกแล้วถามปัญหากะพระราชา จะข่มขี่พระราชาเสียแล้วยกย่องพระโพธิสัตวแล้วจึ่งกลับมา ดำริแล้วออกจากวิมานมาประดิษฐานอยู่ณอากาศใกล้สีหบัญชรของพระราชาถามปัญหาสองข้อกะพระราชาดังนี้ว่า พระเจ้าพาราณสีราช ข้าพเจ้าคือท้าวอินทราจักถามปัญหาแก่พระองค์สองข้อ ข้อที่หนึ่งแสงสว่างอย่างยิ่งจะได้แก่สิ่งอะไรในโลกนี้ ข้อที่สองความมืดมัวอย่างยิ่งจะได้แก่สิ่งอะไรในโลกนี้ พระองค์จงแก้ปัญหาสองข้อนี้ให้ได้ภายในเจ็ดวัน ถึงวันคำรบเจ็ดพระองค์จงเหาะมาตีคลีกับข้าพเจ้ากลางอากาศ ถ้าหากว่าพระองค์ไม่อาจแก้ปัญหาสองข้อได้และไม่อาจตีคลีกับข้าพเจ้ากลางอากาศได้ไซร้ พระองค์จงเสาะหาคนอื่นให้เขาแก้ปัญหาและตีคลีแทนพระองค์จงได้ ถ้าหากว่าพระองค์เองไม่อาจแก้ปัญหาและไม่อาจตีคลีได้ ทั้งไม่อาจให้คนอื่นแก้ปัญหาและตีคลีกลางอากาศได้ไซร้ ในวันคำรบเจ็ดเวลาตะวันเที่ยง ข้าพเจ้าจักประหารพระเศียรพระองค์ด้วยค้อนเหล็ก ท้าวสักกเทวราชขู่ตวาดพระราชาแล้วก็กลับไปยังที่อยู่ของพระองค์

พระเจ้ากรุงพาราณสีสดับเทวราชดำรัสแล้วสะดุ้งตกพระทัยยิ่งนักหนา ครั้นรุ่งขึ้นเช้าจึงรับสั่งให้หาตัวเสนาคณอำมาตย์และราชกุมารทั้งหกเข้ามาเฝ้า ตรัสเล่าเรื่องราวทั้งปวงนั้นให้ราชเสวกมีหกยัตริเป็นต้นฟังแล้วตรัสถามว่า ใครจะอาจเหาะไปแก้ปัญหาและตีคลีกับพระอินทรในอากาศได้บ้าง ราชเสวกมีหกกยัตริเป็นต้นกราบทูลว่า ข้าแต่มหาราช ใคร ๆ ก็ไม่อาจแก้ปัญหาสองข้อนี้ได้เลย เพราะอะไรจึ่งไม่มีใครแก้

TUDC 08/04/2563

ปัญหานี้ได้ เพราะเหตุว่าชนทั้งปวงยังหนาแน่นอยู่ด้วยกิเลสกามและวัตถุกามมากนัก เพราะเหตุนั้นจึงจักไม่มีใครแก้ปัญหานี้ได้ เว้นไว้แต่บรรพชิตท่านผู้ได้ฌานวิเศษแล้ว นั้นและท่านอาจเหาะไปแก้ปัญหาและติดคลิกับพระอินทร์บนอากาศได้ ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายจะสนองพระเดชพระคุณได้แต่เพียงชั้นพื้นดินเท่านั้น พระเจ้าข้า

พระเจ้ากรุงพาราณสีสดับถ้อยคำราชเสวกมีอำมาตย์เป็นต้นทูลดังนั้น มีหฤทัยเร่าร้อนเหมือนถูกไฟเผา จึงรับสั่งให้อำมาตย์นำเนื้อความไปบอกแก่ชาวนครและชาวนิคมชนบทให้รู้ทั่วกันดังนี้ว่า ใครคนใดอาจเหาะไปแก้ปัญหาและติดคลิกับพระอินทร์บนอากาศได้ เราจะให้ราชสมบัติแก่ผู้นั้นทั้งหมด อำมาตย์ได้จัดการตามรับสั่งแล้ว จะหาใครคนหนึ่งอาจเข้ามารับอาสาก็มิได้มี พระเจ้ากรุงพาราณสีทรงทราบว่าหาคนรับอาสาไม่ได้ ก็เศร้าพระหฤทัย จึงไปปรับทุกข์กับอัครมเหษีว่าถึงวันกำหนดก็จักต้องตาย เพราะเสาะหาคนที่จะแก้ปัญหาและติดคลิกับพระอินทร์บนอากาศไม่ได้ ตรัสแล้วก็ทรงพิลาปรำไรอยู่ในปราสาท

พระราชเทวีจึงกราบทูลพระราชสามีว่า ข้าแต่สมมติเทวาพระองค์ทรงพิลาปไปทำไมหาควรไม่ พระองค์ให้ไปเรียกตัวเจ้าเงาะป่าเข้ามาหารือดู เจ้าเงาะป่านั้นเขามีบุญฤทธิจริงๆ พระองค์ทรงบังคับให้เขาเอาเนื้อและสุกรและปลามาให้ เจ้าเงาะป่าตัวคนเดียวเขายังหามาถวายได้ เจ้าเงาะป่าเขาฉลาดในอุบายปัญญา สามารถจะแก้ปัญหาและรบกับพระอินทร์ได้แท้ หกกษัตริย์และพวกอำมาตย์ก็พากันหัวเราะแล้วทูลทัดทานขึ้นต่อหน้าพระที่นั่งว่า พระแม่เจ้าข้า เจ้าเงาะป่าเป็นมนุษย์

TUDC 08/04/2563

เหมือนรูปหุ่น ไม่สามารถจะแก้ปัญหาและรบกับพระอินทร์ได้เลย พระราชเทวีเสาวนิยตรัสว่า พ่อพวกอำมาตย์ เจ้าเงาะป่ามีฤทธิมาก ท่านอย่าห้ามไว้เลยจงรีบไปตามตัวมาประชมเดียวนี้ พระราชาทรงฟังเสาวนิยเทวีตรัสดังนั้น จึงบังคับพวกอำมาตย์ว่า พวกท่านจงไปเรียกตัวเงาะป่าให้มาพร้อมกับนางคันธาเทวีโดยด่วน พวกอำมาตย์รับราชดำรัสแล้ว ก็รีบไปนำตัวพระโพธิสัตวกับนางคันธาเทวีมาถวายพระราชา

พระราชากับราชเทวีทอดพระเนตรพระโพธิสัตว์แล้วตรัสว่า ดูกรลูกรักของบิดา บิดาไม่มีความสุขเลยเพราะเหตุพระอินทรมาถามปัญหาและท้าให้บิดาติคลีกันบนอากาศ บิดาและประชาชนก็หมดความสามารถที่จะแก้ปัญหาและติคลีกับพระอินทร์ได้ ถึงวันกำรบเจ็ดพระอินทร์ก็จะเสด็จมาตีศีรษะบิดาด้วยค้อนเหล็ก พระราชาเล่าเนื้อความของปัญหาสองข้อและเหตุการณ์ทั้งปวงให้พระโพธิสัตวฟังถ้วนถี่ทุกประการแล้วตรัสว่า ถ้าหากพ่ออาจช่วยเปลื้องเหตุการณ์ที่บิดาเล่าให้พ้นได้ไซร้ บิดาจะยกราชสมบัติให้พ่อ พระราชายังดูหมิ่นพระโพธิสัตวอยู่ แต่รับสั่งอย่างนี้ด้วยกำเกรงต่อพระราชเทวีเท่านั้น พระโพธิสัตวกราบทูลพระราชาว่า ข้าแต่พระมหาราช ถ้าหากว่าใคร ๆ เขาไม่อาจทำปฏิการแด่พระองค์ได้ไซร้ ข้าพระยาทอาจแก้ปัญหาและเหาะไปติคลีกับพระอินทร์บนอากาศสนองพระคุณได้ พระองค์อย่าทรงวิตกไปเลย วันนั้นเป็นวันกำรบหกเวลาเย็น พระโพธิสัตว์จึงถวายบังคมลากลับไปยังที่พักของตนก่อน ฝ่ายหกกษัตริย์กับมหาชนมีอำมาตย์เป็นต้นพากันกล่าวว่า เจ้าเงาะป่า

TUDC 08/04/2563

กล้ารับอาสาแก้ปัญหาและต่อกลกับพระอินทร์ได้หน้าอัศจรรย์นัก แล้วพากันสรรเสริญพระโพธิสัตว์โดยประการต่าง ๆ ด้วยประการฉะนี้

ครั้นรุ่งขึ้นเช้าเป็นวันที่กำรบเจ็ด พระเจ้ากรุงพาราณสีมหาปัย หวาดเสียวราวกะว่าจะแตกออกไปได้เจ็ดภาค จึงบังคับอำมาตย์ผู้หนึ่งให้ไปเรียกเจ้าเงาะมาเร็ว ๆ อำมาตย์ผู้นั้นรับราชดำรัสแล้วก็ไปยอกพระโพธิสัตว์ว่า พระราชารับสั่งให้หาตัวท่านไปเดี๋ยวนี้ พระโพธิสัตว์คิดว่าเวลานี้ควรเราจะเข้าไปเฝ้าพระราชา จึงบอกกะนางคันธาเทวีว่าเวลานี่จะไปเฝ้าพระราชบิดา จึงพานางคันธาเทวีมาเฝ้าด้วยกัน แล้วนั่งอยู่ณทอันสมควรส่วนหนึ่ง พระเจ้ากรุงพาราณสีทอดพระเนตรพระโพธิสัตว์นั่งอยู่พร้อมกับนางคันธาเทวีแล้วตรัสว่า พ่อเงาะจงแก้ปัญหาและต่อกลกับพระอินทร์แทนเรา ถ้าพ่อยังช้าเกินเวลาไปอีกนิดเดียวบิดาก็จักตายเดี๋ยวนี้

พระโพธิสัตว์กราบทูลว่า ข้าแต่พระมหาราช ถ้าว่าพระองค์ทรงบังคับให้ข้าพระพุทธเจ้าแก้ปัญหาและต่อกลกับพระอินทร์ไซร้ พระองค์จงบอกให้พวกอำมาตย์และประชาชนให้มาประชุมพร้อมกันณที่นี้ก่อน พระราชาจึงให้พนักงานเอาเภรีไปตีประกาศ ให้พวกอำมาตย์และประชาชนมาประชุมพร้อมกันตามคำพระโพธิสัตว์ เมื่อพวกอำมาตย์และชาวประชาชนประชุมกันแล้ว พระโพธิสัตว์จึงร้องประกาศแก่พวกอำมาตย์และชาวประชาชนว่าบัดนี้ไม่มีผู้ใดอาจจะรับธุระแทนพระราชาได้ พระราชาทรงเจาะจงตัวเราให้ช่วยทำธุระแทนพระองค์ ถ้าหากพระอินทร์แพ้เราไซร้ พระราชาจะยกราชสมบัติให้แก่เราสิ้น มหาชนจงรู้เห็นเป็นพยานแก่เราด้วย

TUDC 08/04/2563

ประกาศแล้วก็ถอดรูปเงาะป่าออกจากกายทรงฉลองพระยาทิพรัตน และทรงจับพระขรรค์แก้วด้วยหัตถ์เบื้องขวา เหาะขึ้นบนอากาศงามโอภาสดังสุวรรณราชหงส์ ทรงประทับลอยอยู่ท่ามกลางอากาศ พวกอำมาตย์และอาณาประชารายฎรทั้งปวง เห็นพระโพธิสัตว์ทำอาการอย่างนั้น พากันประณมมือและให้สาธุการชมเชยพระโพธิสัตว์โดยอเนกปริยาย

ท้าวมัฆวานจึงเข้าใกล้พระโพธิสัตว์ถามปัญหาว่า แน่ะพ่อปราชญ สภาวธรรมสิ่งไรย่อมทำให้มืดในโลกนี้และโลกหน้า พ่อปราชญ์จงวิสัชนาความข้อนี้ให้แจ้งชัดแก่พวกเทวดาและมนุษย์ซึ่งมาประชุมกันณพื้นดินถึงณพื้นอากาศ พระโพธิสัตว์เมื่อจะกล่าวแก้ปัญหาจึงทูลว่า ข้าแต่ท้าวสักกเทวราชบุทคลผู้ใดทำโทษแก่ผู้อื่นที่ไม่มีความผิด ทำคนอื่นให้วิวาทซึ่งกันและกันและทำปัญจานันตริยกรรมมีฆ่ามารดาเป็นต้น ไม่พึงธรรมคำสอนของนักปราชญ์กอปด้วยปาปจิตต์ บุทคลผู้นั้นชื่อว่าทำความมืดในโลกนี้และโลกหน้า ข้าแต่เทวราช พระองค์จงทราบเนื้อความอย่างนี้แล ที่นั้นสรรพเทวามีท้าวสักกเป็นต้น ทำบูชาพระโพธิสัตว์ด้วยเข้าตอกและดอกไม้ และให้สาธุการเสียงสนั่นหวั่นไหว

ท้าวสหัสสนัยจึงถามปัญหาที่สองว่า แน่ะพ่อปราชญ์สภาวธรรมสิ่งไรเป็นแสงสว่างในโลกนี้และโลกหน้า พ่อปราชญ์จงวิสัชนาความข้อนี้ให้แจ้งชัด พระโพธิสัตว์จึงทูลว่า ข้าแต่ท้าวสักกเทวราช บุทคลผู้ใดตั้งอยู่ในศีลห้าศีลแปดและบริจาคทานแก่ยาจก หมั่นสดับธรรมคำสอนของนักปราชญ์มีจิตต์เมตตาสาปราณีแก่สัตว์ทั่วไป ตั้งอยู่ในคุณพระรัตนไตรตลอดถึงมรรคและผล บุทคลผู้นั้นชื่อว่าสว่างไพโรจในโลกนและโลกหน้า

TUDC 08/04/2563

อนึ่งบุทคลผู้ใดเจริญจตุพรหมวิหารได้เป็นนิตย์ มิได้ปลงชีวิตสัตวให้ตกไป บุทคลผู้นั้นชื่อว่าสว่างไพโรจในโลกทั้งสองคือโลกนี้และโลกหน้า เมื่อพระโพธิสัตวแก้ปัญหาที่สองจบลงครั้งนั้น เทพดาและมนุษย์ทำบูชาและให้สาธุการเหมือนนัยหนหลัง

พระโพธิสัตววิสัชนาปัญหาสองข้อเสร็จแล้วจึงติคลีกับพระอินทร์ณอากาศ รัศมีแห่งท้าวสักกเทวราชและพระโพธิสัตวทั้งสอง ก็แผ่ซ่านสว่างทั่วไปทั้งอากาศ เหมือนดังหยาดน้ำตาอันไหลจากนัยนาฉะนั้น สรรพเทพดาและมนุษย์เห็นแล้ว ก็ทำเสียงสาธุการแก่พระโพธิสัตวเป็นโกลาหล โถมนาการเซยชมตลอดถึงพรหมโลกเป็นที่สุด ท้าวสุชัมบดีติคลีกับพระโพธิสัตวแพ้แล้วก็หนีไปยังเทวโลก พระโพธิสัตวไล่ตามพระอินทร์ไปหน่อยหนึ่ง จึงกลับลงมาถวายยังคมพระราชา ประชาราษฎรและอำมาตย์ราชกุมารทั้งหก ได้เห็นพระโพธิสัตวกอบด้วยสิริวิลาศ มีอังคาพยพงามโอภาสเหมือนรูปหล่อด้วยทองคำทั้งแท่งจึงซุบซิบพูดกันว่า เงาะป่ารูปร่างน่าเกลียดชังนัก กลับมีบุญญานุภาพมากได้ เงาะป่านี้หลอกลวงพวกเราเพื่อจะเอาราชสมบัติของพระราชา

พระโพธิสัตวสดับพจนกถาหกกษัตริย์จึงตรัสว่า แน่ะท่านหกกษัตริย์ เมื่อพระราชบิดารับสั่งให้พวกเราไปหาเนื้อถวาย ท่านทั้งหกพบเรานั่งอยู่ณแผ่นสิลาขอเนื้อกะเรา แล้วตัดใบหูบูชาเราคนละหน่อย เราก็ให้เนื้อแก่พวกท่านคนละตัว วันหนึ่งท่านทั้งหกไปหาสุกรในป่า พบเราเข้าอีกได้ตัดนิ้วมือคนละหน่อยบูชาเรา ๆ ก็ให้สุกรแก่พวกท่านคนละตัว วันหนึ่งท่านทั้งหกไปหาปลาพบเราเข้า ได้ตัดปลายจมูก

TUDC 08/04/2563

คนละหน่อยบูชาเรา ๆ จึ่งให้ปลาแก่พวกท่าน ข้อเหล่านี้จริงหรือหาไม่ ฯ
ข้าพเจ้าทั้งหกได้บูชาแก่ท่านจริง พระโพธิสัตว์จึ่งนำใบหูและน้ำมือขมูก
ออกให้ดูแสดงให้ปรากฏแก่พระราชาและราชกุมารทั้งเสนาบดี

พระเจ้ากรุงพาราณสีทอดพระเนตรสิ่งของมีใบหูเป็นต้น ทรงกรีว
หกกษัตริย์ยกใหญ่ขึ้นว่า เมื่อก่อนเธอทั้งหกบอกแก่เราว่าไปพบพระอินทร์
พระอินทร์ท่านประทานเนื้อและสุกรกับปลาให้จึ่งได้นำมาให้เรา เธอทั้งหก
ช่างหน้าด้านหาความละอายมิได้ ราชธิดาหกนางสดับคำพระโพธิสัตว
แล้วก็อายใจ ชิงโกรธภัศดาของตนแล้วต่อว่า เธอทั้งหกเป็นอันธพาล
ลวงหม่อมฉันด้วยอ้างเหตุต่าง ๆ พากันทำได้ช่างไม่อับอายขายหน้า
บ้างเลย หกษัตริย์สดับปราสัยวาจาก็ยิ่งอายใหญ่ พากันหมอบลง
แทบบาทมูลพระโพธิสัตว ขอสมาโทษโดยนัยต่าง ๆ

พระโพธิสัตวมากด้วยความกรุณา ให้โอวาทสั่งสอนแด่มหาชน
มีพระราชาและอำมาตย์เป็นต้นซึ่งประชุมกันอยู่ที่นั้นว่า แน่ะท่านทั้งหลาย
ผู้เจริญ ท่านทั้งหลายจงทำจิตต์ให้เลื่อมใสในกุศลธรรมมีทานและศีล
เป็นต้น จงเป็นผู้เคารพนับถือผู้ใหญ่ในตระกูลที่ควรเคารพมีมารดาบิดา
เป็นอาทิ บุญกุศลย่อมให้สำเร็จผลในโลกนี้และโลกเบื้องหน้า อนึ่งนรชน
เหล่าใดสมาทานศีล ๕ มั่น นรชนเหล่านั้นย่อมมีสวรรค์เป็นเบื้องหน้า
มหาชนมีพระราชาและเสนาบดีเป็นต้นสดับธรรมของพระโพธิสัตวมีจิตต์
โสมนัสเลื่อมใสยกมือไหว้ให้สาธุการชมเชยโดยอเนกนัย

TUDC 08/04/2563

พระเจ้ากรุงพาราณสีรับสั่งให้มหาเสนาและราชปุโรหิตเป็นต้น มาประชุมพร้อมกันณปราสาท จึงเชิญพระโพธิสัตวกับนางคันธาเทวีให้ขึ้นนั่งเหนือรัตนราชีกองแก้ว แล้วสรงน้ำมุรธาภิเษกมอบราชสมบัติแล้วอวยพรชัยว่า เธอทั้งสองผู้มีบุญมากจงเป็นอิศรภาพทั่วสากลทวีป และจงขอให้มีชนมายุยืนนานนิราศโรคภัย บิดามารดาจะขออาศัยพึ่งโพธิสมภารอยู่เป็นสุขต่อไป พระโพธิสัตวได้ดำรงราชสมบัติณพาราณสินคร พระนามปรากฏว่าสุวรรณสังขราชา มีเกียรติยศและเกียรติคุณแผ่ไปในสากลทวีป ตั้งแต่ครั้งนั้นมา เมืองพาราณสีบริบูรณ์ไปด้วยวัตถาภรณ์ อุดมไปด้วยเข้ากล้าฝนฟ้าก็ตกตามระดูกาล ทั้งบริบูรณ์ด้วยแก้วเจ็ดประการ ทวยราษฎรก็เบิกบานอยู่เป็นสุข มีการมหรศพครึกครื้นทุกคนวน

เมื่อพระมหาสัตวครองราชสมบัติอยู่เป็นสุขสำราญ ทรงระลึกถึงพระมารดาขึ้นมาจึงดำริว่า เราพลัดพรากจากมารดามานานยังไม่ทราบเหตุว่ามารดายังทรงชนมชีพอยู่หรือสิ้นชนมชีพเสียแล้ว ถ้ากะไรเราจักไปสืบถามตามนิคมและราชธานี เมื่อพบปะพระชนนีแล้วจะได้รับกลับมาเสวยราชเป็นสุขต่อไป ดำริแล้วจึงตรัสกะนางคันธาเทวีว่า บัดนี้พี่กับน้องนางเสวยราชสมบัติอยู่เป็นสุขแล้ว แต่พระมารดาของพี่ท่านจะสิ้นชีพเสียแล้วหรือยังจะอยู่ที่ไหนพี่ไม่ทราบเลย พระน้องนางจงอยู่เสวยราชสมบัติไปก่อน พี่จะขอลาไปสืบหาพระมารดาพบแล้วจะได้พาท่านกลับมาเสวยราชสมบัติณเมืองนี้ด้วยกัน พระโพธิสัตวลาพระนางคันธาเทวีแล้ว เสด็จลงจากปราสาทไปเฝ้าพระเจ้าพาราณสีทูลเล่าเหตุ

TUDC 08/04/2563

นั้นให้ทรายแล้ว ทูลลาออกจากนครสัญจรไปตามมรรคาจนบรรลุถึง
มัททราชธานี พระองค์เสด็จเข้าไปในนครสืบถามชาวเมืองก็ได้
ความไม่ จึงดำเนินต่อไปถึงบ้านธนญชัยเศรษฐี

ธนญชัย เศรษฐี เห็น พระ โพธิ สัตว เจ้า ผู้ กอป ด้วยสิริ วิลาศนัก ประหลาดใจจึงถามว่า พ่อมานพรูปงาม พ่อมาแต่ไหนจึงได้มาถึงบ้านข้าพเจ้าจะต้องการอะไรหรือ ฯ ท่านมหาเศรษฐี ข้าพเจ้ามาหาท่านประสงค์จะพบพระนางจันทาเทวีมารดาข้าพเจ้า ท่านรู้จักตัวพระนางจันทาเทวีบ้างหรือไม่ ฯ ข้าพเจ้าไม่รู้จักพระนางจันทาเทวีเลย ธนญชัยเศรษฐีนึกแต่ในใจว่า มานพผู้นี้รูปร่างดีหาใช่คนเลวไม่จักเป็นคนมีตระกูล จึงบอกกับแม่ครัวว่าท่านจงจัดแจงหาโภชนาหารมาให้มานพนี้บริโภค พวกแม่ครัวมีพระนางจันทาเทวีเป็นหัวหน้า พากันจัดแจงหาอาหารเสร็จแล้วยกออกมาให้เศรษฐี ๆ จึงเชิญให้พระโพธิสัตวเสวยอาหาร พระโพธิสัตวเสวยอาหารมีโอชารสกลิ่นหอมพุ่งเหมือน ทิพาหารพระองค์จึงสันนิษฐานว่า พระมารดาของเราจักเป็นแม่ครัวอยู่ในเรือนเศรษฐีนี้แน่แล้วถามเศรษฐีนั้นว่า ใครเป็นผู้สำหรับจัดแจงอาหารให้ท่าน อาหารชะนิดนี้น่าจักเป็นของอันคนอิศรภาพยังคับให้ทำ อาหารอย่างนี้จึงมีโอชารสยิ่งนักหนา ฯ พ่อมานพรูปงามหญิงผู้หนึ่งมาแต่อื่นได้อาศัยอยู่กับข้าพเจ้า พให้เขาเป็นแม่ครัวจัดหาอาหารให้ ฯ ท่านมหาเศรษฐี ข้าพเจ้าอยากเห็นตัวแม่ครัวของท่าน ธนญชัยเศรษฐีให้หาตัวแม่ครัวผู้มารดาของพระโพธิสัตวนั้นมาให้พระโพธิสัตวทอดพระเนตร

TUDC 08/04/2563

พระโพธิสัตวเห็นพระมารดานั่งอยู่ก็จำไม่ได้ เพราะพลัดพรากจากกันมานานแต่เมื่อพระองค์ยังเด็กเล็กนัก พระองค์จึงถามว่าแม่อยู่เมืองไหน จึงได้มาเป็นแม่ครัวของเศรษฐี พระนางจันทาเทวีจึงเล่าความหลังให้ฟังว่า พ่อมานพรูปงาม ตัวดิฉันอยู่เมืองพรหมบุรีเป็นอัครมเหษีของพระเจ้าพรหมทัต มีโอรสนามปรากฏว่าสุวรรณสังข์ นางสุวรรณจัมปากมเหษีฝ่ายซ้าย คบคิดกับปาลกเสนาบดีแกล้งทูลยุยงแด่พระราชาว่าราชโอรสเป็นอุบาทว์เมืองไม่ควรจะให้อยู่ในเมือง ให้เอาโอรสใส่แพกับมารดาลอยน้ำเสีย พระเจ้าพรหมทัตหลงเชื่อจึงเอาตัวดิฉันกับโอรสใส่แพลอยน้ำไป ภายหลังแพก็แตกดิฉันกับโอรสก็พลัดกัน ดิฉันขึ้นฝั่งน้ำได้แล้วจึงเลยมาเป็นแม่ครัวของเศรษฐีอยู่ที่นี่ แต่สุวรรณสังขกุมารโอรสนั้นจะเป็นหรือจะตายดิฉันไม่ทราบเลย

พระสุวรรณสังขราชาทราบชัดว่าเป็นมารดาของ พระองค์แน่แล้วจึงตรัสว่า พระมารดาเจ้าข้า หม่อมฉันนี่แหละเป็นโอรสของมารดารมินามว่าสุวรรณสังข พระนางจันทาเทวีทรงพังดังนั้น ก็ตรงเข้าสวมกอดพระโอรสไต่ถามถึงความทุกข์ยากแล้วพิลาปรำไร เมื่อสองกษัตริย์บรรเทาความโศกเสียได้แล้ว พระสุวรรณสังขราชาจึงรับสั่งกับเศรษฐีว่าท่านมหาเศรษฐี เราจะขอลาเอามารดาของเราไป ให้ท่านเสวยราชสมบัติในเมืองพาราณสี ฯ ข้าแต่พระสุวรรณสังขราช พระมารดาของพระองค์มาอยู่กับข้าพระบาท ๆ มิได้รู้ว่าเป็นพระมารดาของ พระองค์เลย พระองค์จึงรับพระมารดาไปตามพระทัยประสงค์เถิด พระเจ้าข้า พระ

TUDC 08/04/2563

สุวรรณสังขราชาอำลาเศรษฐีแล้ว พาพระมารดามาจนถึงเมืองพาราณสี ทรงเสวยราชสมบัติกับพระราชมารดาเป็นบรมสุข ด้วยประการฉะนี้

พระเจ้ากรุงพาราณสีทอดพระเนตรเห็นพระโพธิสัตวพาพระมารดามาถึงแล้ว ทรงพระโสมนัสตรัสเรียกอำมาตย์และเสนาบดีปโรหิตมาสั่งว่า ยัดนี้สุวรรณสังขราชกุมารโอรสของเรา เขาตามหามารดาพบแล้วพามาถึงราชธานี ยัดนี้เราจักอภิเษกพระนางจันทาเทวีสถาปนาให้เป็นพระราชชนนีพันปีหลวง ดำรัสแล้วจึงพร้อมด้วยพระโพธิสัตว ให้พระนาง จันทาเทวีสรงน้ำมุรธาภิเษกสถาปนาไว้ใน อัครสถานที่ ราชชนนีพันปีหลวง

พระสุวรรณสังขราชาเสวยราชสมบัติเป็นสุขสถาพร ทรงสั่งสอนมหาชนมีอำมาตย์เป็นต้นให้ตั้งอยู่ในสุจริตธรรม มหาชนตั้งอยู่ในราโชวาท ทรงไว้ซึ่งจตุพรหมวิหารธรรม และกุเลเชฏฐาปจายิกธรรมมิได้ละเลยล่วงราโชวาท พระสุวรรณสังขราชาครองราชสมบัติณเมืองพาราณสี ประเสริฐเลิดยิ่งกว่าพระราชาอื่น ๆ ในพื้นชมพูทวีป พระนครพาราณสีนั้นเกษมรื่นรมย์ อุดมไปด้วยหิรัญสุวรรณรัตนเสมอด้วยสมบัติในเทวนคร ฝูงอาณาประชาราษฎรทุกถ้วนหน้าพากันสรรเสริญคุณของพระราชา กิตติสัพทกถาก็ปรากฏไปถึงพรหมบุรีของพระเจ้าพรหมทัตซึ่งเป็นพระราชบิดาของพระสุวรรณสังขราชา

ประชาชนชาวเมืองพรหมบุรีทราบเหตุนั้นแล้วคิดปรึกษากันว่า พระสุวรรณสังขราชกุมารยังไม่สิ้นชีพ กลับได้เป็นยอดกษัตริย์ครองราชสมบัติเมืองพาราณสี ถ้าหากว่าพวกเราขืนอยู่เมืองนี้ต่อไปไซร้ก็จักถึง

TUDC 08/04/2563

วินาศไม่ต้องสงสัย พระราชาหาตั้งอยู่ในราชธรรมไม่ ช่างเอาพระบิโยรสของพระองค์ลอยแพเสียได้ พวกเราไม่ควรอยู่ด้วยเลย พวกเราพากันหนีไปเสียจากเมืองนี้เถิด ปรึกษาเห็นพร้อมกันแล้วก็พายตรภรรยาไปเมืองพาราณสี อาศัยพึ่งโพธิสมภารของพระโพธิสัตวอยู่เป็นสุขทุกทิวาราตรี

ยังมีอำมาตย์ข้าละอองพระบาทของพระเจ้าพรหมทัตผู้หนึ่ง เที่ยวตรวจตราพระนคร เห็นประชาชนราษฎรร่วงโรยน้อยไปจึงนึกว่า พระนครพรหมบุรีนี้ปราศจากสิริสุขสมบัติด้วยเหตุไร ด้วยเหตุว่าพระราชาหลงเชื่อถ้อยคำปาลกเสนาบดีและนางจัมปากเทวีมเหษีซ้าย ทูลยุยงปรักปรำว่าพระสังขราชกุมารเป็นกาลกิณี จึงเอาพระโอรสกับมารดาใส่แพลอยน้ำเสีย แต่นั้นมาพระนครพรหมบุรีจึงเสื่อมโทรมไปมีมนุษย์อยู่น้อยนักไม่เหมือนแต่ก่อน พระนครน่าจักวินาศเสียเป็นแน่ เราจะไปทูลเรองนักะพระราชา ให้ไปรับพระราชกุมารกลับมาให้เสวยราชสมบัติที่เมืองนี้ ๆ ก็จะเจริญรุ่งเรืองเหมือนดังแต่ก่อน คิดแล้วก็เข้าไปเฝ้าพระราชากราบทูลว่า ข้าแต่พระมหาราช ข้าพระบาทไปตรวจการทั่วไปได้เห็นพระนครเกือบจะพินาศเสียแล้ว เพราะเหตุไร เพราะเหตุพระองค์ให้เอาพระโอรสใส่แพลอยน้ำเสีย พระโอรสนั้นก็หาถึงสิ้นพระชนม์ไม่ บัดนี้ได้เสวยราชสมบัติณเมืองพาราณสี หามีพระราชาองค์อื่นจะเสมอมิได้ คนชาวเมืองนี้ชักชวนกันไปเมืองพาราณสีเสียมากนักหนา บัดนี้เมืองพาราณสีคับคั่งไปด้วยหญิงชายมากมายนัก ขอเชิญพระองค์เสด็จไปเมืองพาราณสี รับเอาพระโอรสกลับมาให้เสวยราชสมบัติเมืองนี้เถิด

TUDC 08/04/2563

พระนครของพระองค์ก็จะเกิดเกียรติยศเกียรติคุณอยู่เกษมสุข ด้วยเดชานุภาพบุญสมภารแห่งพระโอรส

อำมาตย์นั้นเมื่อจะปลอบพระราชาให้ชอบพระหฤทัยจึงทูลพรรณนาให้ยิ่งขึ้นไปว่า ข้าแต่พระมหาราช ถ้าหากว่าพระองค์ปราศจากพระโอรสเสียแล้วไซร้ ชื่อเสียงอันดีก็จะไม่ปรากฏทั่วไป อุปมัยเหมือนแม่น้ำอันปราศจากวารีก็หาเย็นที่พึงแก่ชายหญิงได้ไม่ ถ้าพระองค์ปราศจากพระโอรสเสียแล้ว พระราชอาชญาก็หาปรากฏไม่ อุปมัยเหมือนฝูงช้างอันปราศจากพระยามาตังคกญชรแล้ว ก็ไม่อาจจะย่ำยีหมู่ข้าศึกมิตรได้ฉะนั้น ถ้าหากว่าพระองค์ไม่ทำตามดังกราบทูลนี้แล้ว พระนครของพระองค์ก็จักศูนย์สิ้นไป พระองค์ไม่ได้ดำรงอยู่ในราชสมบัติแล้ว หรือเสด็จทิวงคตเสียแล้วก็ดี ก็จักหามิใครสืบต่อราชสันตติวงศ์ไม่

อนึ่งข้าแต่พระมหาราช พระสุวรรณสังขราชโอรสเกิดแต่อุรของพระนางจันทาเทวีแท้หาใช่เกิดโดยผู้อื่นไม่ พระองค์จงวินิจฉัยนึกถึงต้นเหตุก่อน เดิมพระองค์หวังจะหาโอรสตั้งพระทัยไว้ว่า ถ้าพระโอรสเกิดแต่พระเทวีไซร้ เราจักยกราชสมบัติให้แก่พระโอรสองค์นั้น ครั้นพระราชโอรสไม่เกิดดังพระประสงค์ พระองค์กับพระนางจันทาเทวีทรงสมาทานศีล ๘ อธิษฐานขอให้ได้พระโอรส พระนางจันทาเทวีบรรทมหลับไปในราตรีทรงพระสุบินว่า พระสุริยลอยมาตกต้องพระกายาพระนางจันทาเทวี ๆ ตื่นบรรทมแล้วจึงทูลเล่าพระสุบินให้พระองค์ทรงฟัง พระองค์รับสั่งให้เนมิตกาจารย์พยากรณ์ ๆ ว่าพระนางจันทาเทวีจะได้พระราชโอรสอันประเสริฐเลิดในสากลทวีปดังนี้ พระองค์ยังมาหลงเชื่อว่าพระราชโอรสเป็นกาลกิณีอย่างไรได้

TUDC 08/04/2563

พระเจ้าพรหมทัตต์ทรงสะดับดังนั้น เกิดความเยื่อใยในราชโอรส ขึ้นมาทรงปริเทวนายกใหญ่ ครั้นบรรเทาความโศกเสียได้จึ่งตรัสตอบ ขอบใจอำมาตย์นั้นว่า แน่ะพะนาย ท่านมาพูดทักท้วงขึ้นขอบคุณ ของท่านนักหนาหาที่เปรียบมิได้ เราจะให้ไปรับโอรสมาให้ครองราช สมบัติในเมืองนี้ตามคำของท่าน ครั้นรุ่งเช้าพระเจ้าพรหมทัตต์รับสั่ง ให้เรียกอำมาตย์ราชปุโรหิตเข้ามาปฤกษาว่า จะให้เสนาบดีผู้ใหญ่ ไปเมืองพาราณสีขอรับเอาราชโอรสกับอัครมเหษีมาให้ครองราชสมบัติ ณพรหมบุรี อำมาตย์ราชปุโรหิตทั้งปวงยินดีพร้อมกันทุกถ้วนหน้า พระ ราชาจึ่งให้พนักงานเอาเภรีไปตีประกาศให้ข้าทูลละอองพระบาทและราษฎร ให้ทราบทั่วกันว่า เราจักให้ไปรับราชโอรสมาครองราชสมบัติณเมืองนี้ และว่าให้พนักงานเตรียมจตุรงคเสนาสี่เหล่ากับเครื่องราชาภิเษกไว้ให้ เสร็จ กับให้จัดหาเครื่องบรรณาการไปถวายพระเจ้ากรุงพาราณสี มหาชน มีอำมาตย์เป็นต้นมีความโสมนัส พากันจัดจตุรงคเสนาและจัดหาบรรณา การที่จะถวายพระราชาไว้เสร็จทุกสิ่งสรรพ์

ครั้นถึงวันกำหนดที่จะไปรับราชโอรส พระราชาจึ่งรับสั่งให้หา เนมิตกาจารย์มาคำนวณสุภฤกษ์แล้ว จึ่งรับสั่งให้มหาเสนาบดีเป็น ประธานกำกับไป มหาเสนาบดีรับราชดำรัสแล้วก็ให้พวกพลนิกายถือ บรรณาการเคลื่อนจากนครไปจนกะทั่งถึงเมืองพาราณสี จึ่งเข้าเฝ้า ถวายราชบรรณาการพระเจ้าพาราณสีแล้ว ต่างทำปฏิสันถารรับตอบซึ่ง กันและกันตามประเพณี เมื่อเสร็จการต้อนรับกันแล้วพระเจ้าพาราณสี รับสั่งให้หาพระโพธิสัตว์มาพร้อมกับพระราชชนนีจึ่งรับสั่งถามเสนาบดีว่า

TUDC 08/04/2563

ท่านมาครั้งนี้เพื่อประสงค์อะไรฯ มหาราช พระเจ้าพรหมทัตต์ราชบิดาของพระสุวรรณสังขราชกุมาร รับสั่งใช้ให้ข้าพระพุทธเจ้านำราชบรรณาการมาถวายพระองค์ ประสงค์จะให้ข้าพระพุทธเจ้าขอรับราชกุมารกับทั้งราชมารดาไปจะให้ครองราชสมบัติณพรหมบุรี ขอพระองค์ได้ทรงโปรดประทานให้เถิดพระเจ้าข้า ฯ สุวรรณสังขราชกุมารและพระนางจันทาเทวีนี้เป็นกาลกัณณีพระราชาของท่านขับไล่เสียแล้ว เหตุไรจะให้มารับเอาไปอีกเล่า เราให้สองกษัตริย์นี้ไปไม่ได้ เราจักให้ครองราชสมบัติอยู่เมืองเรา

มหาเสนาบดีผู้นั้นฉลาดในการทูลตอบจึงทูลว่า พระมหาราช ถ้าหากพระองค์ไม่ยอมส่งสองกษัตริย์ให้ไปกับข้าพระพุทธเจ้า ๆ จักกลับไปแต่ผู้เดียว ถ้าว่าพระราชบิดามิได้เห็นพระโอรส ก็จักทรงพระกำสรดโศกาลัย พระหฤทัยจักแตกออกเป็นสองภาคทิวงคตไป เมื่อพระราชาของข้าพระพุทธเจ้าทิวงคตไปด้วยความสิเนหาในพระโอรสอย่างนี้ ยาปกรรมอันนั้นก็จักติดตามพระองค์ไปในปรโลกเป็นแน่

พระเจ้ากรุงพาราณสีสะดับคำเสนาบดีทูลดังนั้น มีพระกรุณาเป็นกำลังต่อพระเจ้าพรหมทัตต์จึงตรัสว่า ถ้าเช่นนั้นเราจะยอมให้สองกษัตริย์ไปกับท่าน มหาเสนาบดีมีความโสมนัสจึงทูลสองกษัตริย์ว่า สมมติเทวา บัดนี้พระราชบิดาใช้ให้ข้าพระพุทธเจ้ามาเชิญพระองค์เสด็จไปและจะให้ครองราชสมบัติ ฯ ท่านมหาเสนาบดี พระราชบิดาของเรายังทรงพระสำราญนิราศโรคาพาธิ และอาณาประชารายฎรยังบริบูรณ์หรือประการใด ฯ สมมติเทวา พระราชบิดาของพระองค์ทรงพระ

TUDC 08/04/2563

สำราญหาโรคาพาธิมิได้ แต่ทรงพระอาลัยระลึกถึงพระองค์ทรง
ปริเทวนาการเยินนิตย์ทุกวันมิได้ขาด สองกษัตริย์ทรงพังดังนั้นก็ทรง
รับว่าจะเสด็จไปด้วยเสนายดี

พระเจ้ากรุงพาราณสีทรงโสมนัส จึ่งรับสั่งพนักงานให้จัดพาหนะ
มีช้างม้าเยินต้นแล้วมอบให้สองกษัตริย์เสร็จ คราวนั้นกษัตริย์สามพระ
องค์คือพระนางจันทาเทวีและพระสุวรรณสังข์กับพระนางคันธาเทวี จึง
พร้อมกันกราบทูลถวายบังคมลาพระเจ้าพาราณสี ๆ ทรงพระอาลัยในสอง
โอรสนักมิใคร่จักให้จากไป ทรงพิลาปร่ำไรแล้วประทานพรชัยว่า พระ
โอรสจงเสด็จไปครองราชสมบัติให้เยินสุขแก่ชาวรัฐวาสี และรักษาขัตย
ประเพณีโดยสุจริตเถิด สามกษัตริย์รับพระพรชัยแล้วถวายบังคม ออก
มาบอกลามหาชน มีข้าหลวงชาว อภิรมย์เยินต้น บรรดาที่มาคอย ส่งเสด็จ
ครันถึงฤกษ์งามตามเนมิตกาจารย์คำนวณถวายแล้ว จึงพร้อมกันเสด็จ
ขึ้นประทับณราชอาศน์ เหล่าเสนามาตย์เหล่าจตุรงคเสนามิมหาเสนายดี
เยินต้น พร้อมกันแห่นำตามเสด็จเยินขะบวนหน้าและหลัง โดย
เสด็จแต่เมืองพาราณสีไปกะทั่งถึงพรหมบุรีรัฐ จึงได้ให้หยุดพวกพล
นิกรจัดทำราชนิเวสนาศน์เสด็จประทับอยู่ในที่นั้น

ครันแล้วมหาเสนายดีจึ่งเข้าไปเฝ้า กราบทูล พระเจ้าพรหมทัตว่า
พระมหาราช บัดนี้พระราชโอรสของพระองค์เสด็จมาถึงรัฐประเทศนี้
แล้วพระเจ้าข้า พระเจ้าพรหมทัตทรงพระโสมนัสดำรัสสั่งให้พนักงาน
เอาเภรีไปตีประกาศว่า บัดนี้พระสุวรรณสังขกุมารโอรสของเรามาถึง
นครรัฐแล้ว เราจักออกไปรับโอรสให้เข้ามาครองราชสมบัติณเมืองนี้

TUDC 08/04/2563

ชาวเมืองพาราณสีจึ่งพากันประดับมรรคาซึ่งจะเสด็จมา ด้วยพวงดอกไม้เงินทองและพวงสุคนธมาลา สองฟากมรรคาก็ปักธงและแผ่นผ้ากับทั้งต้นกล้วยและอ้อยลำ ผูกขัดจัดประจำตามระวางเป็นจังหวะแลไสว ครั้นแล้วพระเจ้าพรหมทัตต์พร้อมด้วยราชบริวาร เสด็จออกไปต้อนรับสามกษัตริย์ยังที่ประทับณพลับพลา สามกษัตริย์ทอดพระเนตรพระราชาเสด็จมาถึงพร้อมกันต้อนรับแล้วถวายบังคม

สี่กษัตริย์คือพระราชาพรหมทัตต์ พระสุวรรณสังขราช พระนางจันทาเทวี และนางคันธาราชบุตรี มาพร้อมกันแล้วก็ทรงพระกรรแสงไห้ ครั้นระงับความโศกได้แล้วก็ชวนกันเสด็จกลับเข้าพระนครแล้วประทับณมหาปราสาท พระเจ้าพรหมทัตต์จึ่งดำรัสสั่งอำมาตย์ให้เอานันทเภรีไปตีประกาศให้ชาวประชาราษฎรทราบทั่วกันว่า อำมาตย์และราษฎรทั้งหลายจงมาพร้อมกัน เราจักทำอภิเษกราชกุมารกับนางคันธาเทวีให้ครองราชสมบัติณเมืองนี้ ครั้นมหาชนมีอำมาตย์เป็นต้นมาประชุมพร้อมกันแล้ว เมื่อถึงยามสุภนักษัตรพระเจ้าพรหมทัตต์จึ่งอภิเษกสองกษัตริย์และอวยพรชัยให้ขึ้นครองราชสมบัติแทนพระองค์

เมื่อเสร็จการมังคลาภิเษกแล้ว พระนางจันทาเทวีจึ่งกราบทูลพระราชสามีว่า พระมหาราช หม่อมฉันจักขออนุญาตอยู่ผู้เดียวกับราชโอรส พระองค์อย่าทรงอภิเษกหม่อมฉันเลย หม่อมฉันไม่ขอเป็นมเหษีของพระองค์ต่อไปอีกแล้ว ฯ พระท้าวนางผู้เจริญ พี่ได้ล่วงเกินผิดไปแล้วหาทันที่จะพิจารณ์ไม่ พระน้องนางอย่าถือโทษโกรธพี่เลย แต่นี้ต่อไปพี่จะไม่ทำโทษสิ่งไรให้เป็นอันขาด ฯ ซึ่งฝ่าพระ

TUDC 08/04/2563

บาทตรัสประภาษมานี้พระยารมีเย็นที่ยิ่ง ถึงกะนั้นถ้าหากว่าหม่อมฉันตายเสียได้วันนี้ นับว่าดีกว่าอยู่สู้ทนให้คนนินทาว่าเย็นกาลกัณณีต่อไป

พระเจ้าพรหมทัตต์ทรงฟังดังนั้นจึงตรัสถามนางจัมปากเทวีซ้ายว่า สวรรณสังขราชกุมารและนางจันทาเทวีใครมีโทษและไม่มีโทษ ฯ นางจันทาเทวีนี้แหละมีโทษเย็นกาลกัณณี พระนางจันทาเทวีสะดับคำนางจัมปากเทวีทูลดังนั้น ทรงเสียพระทัยยิ่งนักหนาจึงทูลว่า พระมหาราช หม่อมฉันหาเย็นกาลกัณณีไม่ ใครเล่าอยากจะเห็นความสัตย์จริงกับหม่อมฉันบ้าง ถ้าหากพระองค์จะทรงเห็นความชั่วร้ายของผู้ใดไซร้ จงรับสั่งให้ผู้นั้นแสดงโทษของตนด้วยวิธีลุยไฟเย็นทิพพะยานณกาลบัดนี้ พระเจ้าพรหมทัตต์จึงตรัสใช้อำมาตย์ให้ก่อกองไฟขึ้นณหน้าพระลาน รับสั่งกะนางจันทาเทวีว่า พระนางน้องจงอธิษฐานสัจจกิริยาแล้วเข้าไปในกองเพลิง ทำให้ปรากฏแก่ตามหาชน

พระนางจันทาเทวีสะดับโองการตรัสดังนั้น จึงถวายบังคมบาทพระราชสามีแล้ว เมื่อจะประกาศแก่เทวดาจึงทำสัจจาธิษฐานว่า ข้าแต่เทพดารักษาเศวตฉัตร และเทพดาซึ่งสถิตอยู่ณต้นไม้และหย่อมหญ้า ขอเทพดาทั้งหลายจงฟังถ้อยคำของข้าพเจ้า ถ้าข้าพเจ้าเย็นกาลกัณณีสมจริงของนางจัมปากว่าไซร้ ขอเทวดาทั้งหลายจงอย่ารักษาชีวิตข้าพเจ้าไว้เลย ขอให้ข้าพเจ้าตายเสียในขณะลุยไฟ ถ้าหากว่าข้าพเจ้าไม่ได้เย็นกาลกัณณีไซร้ ขอให้เทวดารักษาข้าพเจ้าไว้ให้ปราศจากชีวิตันตราย นางอธิษฐานแล้วก็เข้าไปนั่งในกองไฟ ทันใดนั้นมีดอกบัวทองผุดขึ้นมารองรับพระนางจันทาเทวีไว้ เปลวอัคคีก็มิได้ไหม้

TUDC 08/04/2563

สรีระกายา อุปมาเหมือนนั่งอยู่ณปราสาท นั่งตรัสประภาษอยู่กับหมู่อำมาตย์ดูก่อเบ็นที่น่าประหลาดใจ พระเจ้าพรหมทัตต์ทรงพระโสมนัสตรัสเรียกให้พระนางจันทาเทวีออกมาเสียจากกองอัคคี พระราชเทวีก็ออกมานั่งอยู่ณบัญตาสนโดยผาสุกภาพ ที่นั้นอกุศลเข้าดลใจนางจัมปากเทวีให้นางคิดใจอยากจะลุยไฟ จึงตั้งสัจจาธิษฐานเหมือนพระนางจันทาเทวีแล้วเข้าไปยังกองอัคคี ๆ ก็เผาผลาญทำกาลตายไปเกิดในอเวจีนรก นางกระทำการลามกเห็นประจักษ์แก่ตามนุษย์ทั้งหลาย นางจันทาเทวีก็พ้นความครหาว่าชั่วร้าย

เตน วุตฺตํ เพราะเหตุนั้น พระโบราณาจารย์ท่านจึงได้กล่าวสอนไว้ว่า บุทคลผู้ใดกล่าวคำเท็จไม่จริงด้วยตน และยังคนอื่นให้กล่าวคำเท็จเพื่อจะแกล้งให้เขาตาย บุทคลผู้นั้นย่อมจะถึงความพินาศและจะไปเสวยมหาทุกขเวทนาในอเวจีนรก ด้วยผลแห่งวจีทุจริตกรรมเหมือนนางจัมปากเทวีฉะนั้น

เมื่อนางจัมปากเทวีทำกาลตายไปแล้ว พระเจ้าพรหมทัตต์จึงตั้งนางจันทาเทวีไว้ ในที่พระอัครมเหษี พระสุวรรณสังขราชกุมารและพระนางจันทาเทวี ได้ครองราชสมบัติณพรหมบุรินครเป็นบรมสุขสถาพรยิ่งนัก พระสุวรรณสังขราชาจึงทูลเล่าความทุกข์วิโยคถวายพระราชบิดาว่า พระมหาราช เมื่อพระองค์ได้เอาข้าพระพุทธเจ้ากับพระมารดาใส่แพลอยไปในคงคา แพนั้นครั้นถูกลมพัดกล้าก็แตกกระจายไป ข้าพระพุทธเจ้ากับมารดาก็พลัดกัน พระมารดานั้นเกาะไม้ได้ท่อนหนึ่งลอยไปถึงฝั่งน้ำเขตต์มัททราชธานี พระชนนีขึ้นฝั่งได้เซซังไปรับข้าง

TUDC 08/04/2563

ทำครัวอยู่กับธนญชัยเศรษฐี พระมหาราช ส่วนข้าพระยาทอาศัยเรือพระยานาคนิรมิตให้ แล้วลอยไปพบพระดาบศองค์หนึ่งท่านกรุณาพาส่งข้ามไปฝั่งอื่น ข้าพระพุทธเจ้าลอยเรือเลียบตามฝั่งนั้นมาพบยักขินีตนหนึ่งริมฝั่งนที ยักขินีนั้นพามาเลี้ยงไว้เป็นบุตรบุญธรรม ข้าพระพุทธเจ้าหนีจากเมืองยักข์มาถึงบ้านคนเลี้ยงโคแห่งหนึ่ง จึงอาศัยอยู่กับนายคามโภชกรับจ้างเขาเลี้ยงโคเลี้ยงชีพอยู่ที่นั่นนาน ภายหลังจึงได้ราชบุตรีพระเจ้าพาราณสีเป็นชายา ต่อเมื่อข้าพระพุทธเจ้าได้เป็นลูกเขยพระเจ้าพาราณสีจึงมีความสุขมาก ข้าพระพุทธเจ้าระลึกถึงพระมารดาขึ้นมา จึงเที่ยวติดตามถามหาได้พบพระมารดาที่เรือนธนญชัยเศรษฐี จึงรับพระมารดามาเสวยรัชสุขณเมืองพาราณสี อยู่ตราบเท่าพระองค์ส่งมหาเสนาบดีให้ไปรับมา ความวิโยคทุกข์ยากของลูกกับพระมารดาหากเป็นถึงเพียงนี้หากว่ากุศลหนหลังยังมีจึงได้มาประสบพบผาพระยาทราชบิดา

พระเจ้าพรหมทัต์จึงตรัสปลอบว่า บิดาหลงเชื่อคำคนอันธพาลทำโทษให้พ่อเป็นนักหนา พระโอรสจงอดโทษให้บิดาผู้หาวิจารณปัญญามิได้ พระโพธิสัตว์อดโทษให้พระราชบิดาแล้ว แต่นั้นมาพระองค์ได้เสวยสมบัติเป็นอัครราชา ตั้งอยู่ในทสธรรมชักนำประชาชนให้ตั้งอยู่ในทสกุศลกรรมบถและศีลห้าเป็นต้น

ที่นี้จะกล่าวถึงปาลกเสนาบดีต่อไปใจความว่า เมื่อพระสุวรรณสังขราชกุมารเสด็จเข้ามาถึงพรหมบุรี ปาลกเสนาบดีนึกสะดุ้งจิตต์คิดไปว่า พระสุวรรณสังขราชกุมารมาได้ผ่านราชสมบัติณเมืองนี้ จักทรงพิโรธทำโทษแก่เรา ๆ จักหนีไปเสียณเมืองอื่น จักพาเอาพลโยธามา

TUDC 08/04/2563

จับพระสุวรรณสังขราชกุมารกับพระมารดาฆ่าเสียจงได้ ปาลกเสนาบดีคิดเสร็จแล้วก็หนีไปเมืองบัญจาลธานี เข้าไปเฝ้าพระเจ้าบัญจาลราชทูลด้วยบัณฑิตว่า สมมติเทวา บัดนี้พระสุวรรณสังขราชกุมารผ่านราชสมบัติเป็นเอกราชแล้ว จัดเตรียมโยธาไว้มากมาย จักยกมาตีเมืองพระองค์เย่งสมบัติเมืองนอก ข้าพระพุทธเจ้าทราบเกล้าแล้วจึงมาเฝ้ากราบทูลให้ทรงทราบฝ่าพระบาท

พระเจ้าบัญจาลราชทรงฟังดังนั้นสำคัญว่าจริง ทรงพระโกรธาเป็นอันมาก จึงรับสั่งอำมาตย์ให้เอาเภรีไปตีประกาศให้พลเมืองมาประชุมพร้อมกัน ชาวพระนครประมาณเจ็ดอโขเภณีได้มาประชุมพร้อมกันณหน้าพระลานหลวง พระราชาทรงเล่าความทั้งปวงให้มหาชนมีมหาอำมาตย์เป็นต้นฟัง แล้วจัดปาลกเสนาบดีผู้รับอาสาให้คุมเสนาพยุหเป็นทัพหน้ายกไปก่อน จึงจัดมหาอำมาตย์ของพระองค์เป็นแม่ทัพใหญ่ให้คุมเสนาพยุหยกตามไปภายหลัง แม่ทัพนายกองได้เดินกองทัพไปถึงพรหมบุรีตามลำดับ เสนาเจ็ดอโขเภณีจึงพร้อมกันล้อมเมืองเข้าไว้ถึงเจ็ดชั้น เสียงโยธาโห่สนั่นหวั่นไหวปานประหนึ่งว่าปถพีและพระนครจะทรุดหักทำลายไป โยธาบางพวกก็พากันร้องว่าพวกเราจงช่วยกันพังกำแพงเมืองเข้าไป โยธาบางพวกก็พากันร้องว่าพวกเราจงช่วยกันจับพระเจ้าพรหมทัตต์กับสุวรรณสังขราชาฆ่าเสียให้ได้

ครานั้นชาวนครพรหมบุรี ได้ฟังเสียงมหาโยธามีหัตถานิกเป็นต้น ก็เกิดขนพองสยองเกล้าปรึกษากันว่า เมื่อบัจจามิตรมาติดเมืองอยู่มากมายนัก บัดนี้พวกเราจักคิดอย่างไรจึงจะพ้นภัยได้

TUDC 08/04/2563

พระสุวรรณสังขราชกุมารก็ตกพระหฤทัยกลัวต่อข้าศึกจึงนึกถึงนางยักษินีว่า นางยักษินีมารดาเลี้ยงของเราเดี๋ยวนี้ไปเกิดที่ไหน ดำริแล้วจึงร่ายทิพมนต์ที่มารดาให้ไว้ ก็ทราบชัดว่านางยักษินีนั้นไปเกิดในชั้นจาตุมหาราชิกเทวโลก พระองค์จึงทรงฉลองพระบาททองเหาะไปสู่สำนักเทวธิดาทำอภิวันทน์แล้วบอกว่า พระแม่เจ้าข้า เดี๋ยวนี้พวกข้าศึกมาล้อมเมืองไว้แน่นหนา ข้าพเจ้าไม่เห็นใครจะเป็นที่พึ่งได้ เห็นอยู่แต่มารดาผู้เดียวจะเป็นที่พึ่งแก่ข้าพเจ้า พระมารดาเจ้าจงเป็นที่พึ่งแก่ข้าพเจ้ากับทั้งพวกชาวเมืองด้วยเถิด

นางเทวธิดานั้นครั้นสะดับทราบความแล้ว ก็ให้มีความเมตตากรุณาต่อพระสุวรรณสังขราชกุมาร จึงประทานพระขรรค์ทิพชื่อสิริชัยให้แก่พระสุวรรณสังขราชกุมารแล้วบอกว่า พ่อจงรับเอาพระขรรค์แก้วแล้วด้วยเทวฤทธิ์ที่มารดาให้นี้ไป ถ้าหากว่าบัจจามิตรมาข่มเหงแย่งราชสมบัติของพ่อไซร้ พ่อจงเหาะขึ้นบนอากาศแล้วเอาพระขรรค์แก้วแกว่งบนศีรษะของพ่อไว้ หมู่บัจจามิตรจะพ่ายแพ้กลับไปด้วยอำนาจรัตนขรรควุธ พ่อราชบุตรจงทำตามมารดาสั่งดังนี้

พระสุวรรณสังขราชกุมารรับเอารัตนขรรควุธอันให้สำเร็จความปรารถนาจากเทวธิดาแล้ว ก็อำลากลับมายังสำนักราชบิดามารดา จึงพร้อมด้วยพลเสนาเสด็จออกจากพระนครเหาะขึ้นบนอากาศ แล้วแกว่งทิพรัตนขรรควุธตามที่นางเทวธิดาบอกไว้ รัศมีพระขรรค์แก้วก็ลุกโพลงตกลงมาเสียงดังประเปรี้ยงเหมือนเสียงอสนี ประหนึ่งว่าจะทำมหาโยธาข้าศึกให้ตายไปหมดด้วยกัน พวกเสนานั้นได้เห็นอัศจรรย์

TUDC 08/04/2563

ประหนึ่งว่าจะมีศีรษะแตกออกไป พากันร้องขอชีวิตต่อพระโพธิสัตว์ว่า พระมหาราช ข้าพระบาททั้งหลายจะไม่คิดประทุษร้ายต่อพระองค์ ๆ จงประทานชีวิตให้เถิดพระเจ้าข้า

ฝ่ายปาลกเสนาบดีก็ไม่อาจดำรงตนอยู่ได้ ด้วยอิทธานุภาพแห่งพระขรรค์แก้วสิริชัย จึงพลัดจากคอช้างตกลงไปณปถพี วิบากแห่งอกุศลความอกตัญญูให้ผล ปถพีดลอันหนาได้สองแสนสี่หมื่นโยชน์ก็เปิดช่องให้ ปาลกเสนาบดีก็จมลงไปไหม้อยู่ในอเวจีนรก

เตน วุตฺตํ เพราะเหตุนั้น พระโบราณาจารย์ท่านได้กล่าวสอนไว้แล้วว่า บุทคลผู้ใดกล่าวมุสาวาทใส่โทษแก่ผู้อื่นก็ดี แก่ญาติเผ่าพันธุ์มิตรสะหายก็ดี หรือใส่โทษแก่ครูอาจารย์และท่านผู้มีคุณแก่ตนก็ดี บุทคลผู้นั้นครั้นตายแล้ว ก็จักไปเกิดในอเวจีนรกเหมือนปาลกเสนาบดีฉะนั้น

พระโพธิสัตว์ทรงพระกรุณาแก่มหาชนเป็นอันมากจึงตรัสว่า พวกมหาโยธาทั้งหลาย พระเจ้ากรุงบัญจาลราชทรงเชื่อคำปาลกเสนาบดีคนลามก ให้ยกกองทัพมาทำสงครามกับเราผู้หาความผิดมิได้ และละสัปปริสธรรมแล้วทำซึ่งอธรรมทางอบาย แต่นี้ไปท่านทั้งหลายจงอย่าทำบาปกรรมเช่นนี้ต่อไปเป็นอันขาด ทรงให้โอวาทต่อไปอีกว่า บุทคลผู้ใดฆ่าสัตว์ลักทรัพย์ทำปรทารกรรมกล่าวปดเสพสุราเมรัย บุทคลผู้นั้นจักถึงความพินาศเหมือนปาลกเสนาบดี อนึ่งฝ่ายกุศลธรรมคือศีลทาน ธรรมสวนะและเมตตาภาวนากุเลเชฏฐาปจายิกธรรม เหล่านี้มี

TUDC 08/04/2563

คุณยิ่งใหญ่ ผู้ใดไม่ประมาทในธรรมที่เราสอนแล้วนี้ ผู้นั้นจุติจากโลกนี้แล้วจักไปเกิดในสวรรค์ด้วยกุศลกรรมอันนั้น ทรงให้โอวาทแล้วก็ส่งพวกโยธาให้กลับไปยังบัญจาลนคร ส่วนพระองค์เสด็จคืนเข้าพระราชฐานของพระองค์

ฝ่ายพวกเสนาโยธากลับมาถึงบัญจาลนครแล้ว จึงเข้าเฝ้าพระราชากราบบังคมทูลว่า พระมหาราช ข้าพระพุทธเจ้าเหล่าโยธามีปาลกเสนาบดีเป็นต้นซึ่งพระองค์ส่งไป ได้พร้อมกันเข้าล้อมเมืองไว้ถึงเจ็ดชั้น พระสุวรรณสังขราชกุมารมีบุญญาธิการมากนัก เหาะขึ้นบนอากาศทรงแก่วงพระแสงขรรค์แก้วณท่ามกลางโยธา ด้วยอานภาพขรรค์วธเกิดเป็นแสงสว่างตกลงมาดังประเปรียงเพียงดังสายฟ้า ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายมิดหน้ามัวตาหาสติมิได้ ถึงปราชัยพ่ายแพ้ แต่ปาลกเสนาบดีพลัดจากคอช้างตกถึงแผ่นดิน ๆ ได้สูบปาลกเสนาบดีผู้อกตัญญูไม่รู้จักคุณเจ้านายของตนไปทั้งเป็น พระสุวรรณสังขราชกุมารเสด็จลงจากอากาศประทานโอวาทแก่ข้าพระพุทธเจ้าเหล่าโยธาแล้วส่งให้กลับมาเมืองนี้ ขอพระองค์จงทรงทราบด้วยประการฉะนี้ พระเจ้ากรุงบัญจาลราชทรงพังดังนั้น ทรงพระเกษมสันต์และสรรเสริญพระสุวรรณสังขราชกุมารรับสั่งให้จัดเครื่องบรรณาการไปถวายเป็นเอนกประการ

พระสุวรรณสังขราชกุมาร ทรงทรมานพวกบัญจามิตรเสร็จจึงเสด็จเข้าพระนคร ยังราษฎรให้ตั้งอยู่ในราโชวาท ดำรงราชสมบัติโดยชอบธรรม มีพระเดชานุภาพและเกียรติยศปรากฏไปในนานาประเทศ มหาชนมีพระราชาเป็นต้นในนานาประเทศ น้อมนำเครื่องบรรณาการมา

TUDC 08/04/2563

ถวายพระสุวรรณสังข์ ฯ เป็นนิตย์ มหาชนมีพระราชาเป็นต้น
ตั้งอยู่ในราโชวาทแล้วก็ปราศจากภยุบท้วันตราย และพากันทำบุญมีทาน
เป็นต้น เมื่อสิ้นอายุของตนก็ได้ไปเกิดในเทวโลก ส่วนพระโพธิสัตว์
เมื่อก่อสร้างโพธิสมภารอยู่ ได้บำเพ็ญกุศลมีทานและศีลเป็นต้น สิ้น
พระชนม์แล้วไปอุบัติในเทวสถาน ด้วยประการฉะนี้

สตฺถา อิมํ ธมฺมเทสนํ อาหริตฺวา สมเด็จพระบรมศาสดา
ทรงนำธรรมเทศนานี้มาแล้ว เมื่อจะให้ภิกษุรู้แจ้งซึ่งกรรมที่พระองค์
ทรงทำไว้ในชาติก่อนจึงตรัสว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย เมื่อเรา
ตถาคตยังท่องเที่ยวอยู่ในสงสาร เกิดเป็นสุวรรณสังขราชกุมารโอรส
พระเจ้าพรหมทัตต์ ได้เสวยทุกขเวทนาสาหัสด้วยอกุศล ฯ ดลบันดาล
ให้พระเจ้าพรหมทัตตราชบิดาเรา หลงเชื่อถ้อยคำปาลกเสนาบดีให้เอา
เราใส่แพลอยคงคาเสีย ก็ด้วยอกุศลกรรมที่เราทำไว้ในชาติก่อน
พระภิกษุทั้งหลายยังไม่ทราบเรื่องเบื้องบุพพกรรม จึงกราบทูลขอให้
พระองค์ทรงตรัสอดีตนิทาน พระบรมศาสดาจารย์ทรงนำเรื่องราวซึ่ง
ภพในระวางปิดบังไว้ มีความปรากฏต่อไปนี้ว่า

อตีเต ภิกฺขเว ตถาคโต ทุคฺคตกุเล ชาโต ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย ในอดีตกาลล่วงมานานแล้ว พระตถาคตเกิดเป็นทุคคต
บุรุษในตระกูลทุคคต หาญาติพงศ์พันธุ์มิได้ วันหนึ่งทุคคตบุรุษนั้น
ลงไปอาบน้ำที่ท่านที เห็นรูปเข้าเอามือล้วงลงไปขยุปขยิ้นมาได้ จึง

TUDC 08/04/2563

แงะเอาดินเหนียวมาก้อนหนึ่ง ทำให้เป็นโพรงแล้วเอาปูนั้นใส่ไว้ ในอุโมงค์ วางไว้บนแพปล่อยให้ลอยไปในมหาสมุทร เมื่อปูนั้นลอยไปยังหาทันตายไม่ แพนั้นลอยไปติดอยู่ริมฝั่งสมุทร อโมงค์ดินนั้นครั้นถูกน้ำเย็นก็ละลายไป ปูตัวนั้นก็ได้ขึ้นฝั่งน้ำไปได้ ด้วยผลกรรมอันนั้นตถาคตจึงปรากฏอยู่ในหอยสังข์ ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระเจ้าพรหมทัตเชือดนางนมปากเทวีและปาลกเสนาบดี จับเราตถาคตใส่แพลอยไปในมหาสมุทรนั้นด้วยกรรมที่ตถาคตจับปูใส่แพลอยน้ำ ปูตัวนั้นหาถึงความตายไม่ กรรมอันนั้นจึงไม่ทำให้เราตถาคตตาย เราตถาคตได้เสวยทุกขเวทนาแสนสาหัส ดูกรภิกษุบริษัทข้อซึ่งเราตถาคตยินดีอยู่ในรูปหอยสังข์และรูปเงาะนี้ เป็นกรรมที่ตถาคตจับปูใส่ไว้ในอุโมงค์ดิน ข้อซึ่งหกกษัตริย์ลูกเขยพระเจ้าพาราณสีเห็นรูปเงาะตถาคตแล้วติเตียนนี้ เป็นเวรกรรมที่ตถาคตทำไว้ในชาติก่อน ดังมีอุทาหรณ์ดังนี้ว่า

อหๆ ภิกฺขเว ปุพฺเพ พาราณสิราชา อโหสิ ความว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย ในกาลปางก่อนตถาคตเกิดเป็นพระราชาพาราณสี ๆ นั้นประสงค์จะถวายผ้าแก่ภิกษุสงฆ์ ทรงทราบว่าพวกพ่อค้าเขาเอาผ้าเนื้อดี ๆ มาจำหน่ายที่พระนครของพระองค์ จึงทรงตรัสใช้ให้อำมาตย์ไปซื้อผ้ามาจากพ่อค้า ผ้าผืนหนึ่งราคาถึงแสนกหาปนะ พระราชาทอดพระเนตรผ้าผืนนั้นแล้วทรงซื้อไว้ ประทานราคาให้เท่าน้ำหนักทองคำหนักหนึ่ง พวกพ่อค้าผ้าจึงปรึกษากันว่า พระราชาประทาน

TUDC 08/04/2563

ให้ราคาเท่าน้ำหนักทองคำหนักหนึ่งนี้ หาคู่ควรแก่ราคาผ้าผืนนี้ไม่ พวกเราจักขอให้พระราชาประทานราคาให้สมควรแก่ผ้าผืนนี้ พระราชาทรงทราบความข้อนั้นแล้วก็ทรงกริ้วพวกพ่อค้ามาก พวกพ่อค้าผ้ารู้ว่าพระราชากริ้วก็ไม่อาจขอขึ้นราคาผ้าอีกได้ จึงพากันกลับไปยังเมืองที่อยู่ของตน พระเจ้าพาราณสีนั้นครั้นจุติจากอัตตภาพนั้นแล้ว ได้มาเกิดเป็นสุวรรณสังขกุมารและได้เป็นลูกเขยแห่งพระเจ้าพาราณสี พวกพ่อค้าผ้านั้นครั้นจุติจากอัตตภาพนั้นแล้ว ได้มาเกิดเป็นหกกษัตริย์ลูกเขยพระเจ้าพาราณสี หกกษัตริย์นั้นชวนกันประทุษร้ายตถาคต ทูลยุยงให้พระราชาฆ่าตถาคต ด้วยบาปกรรมที่ตถาคตข่มเหงเขาซื้อผ้าลดราคา ด้วยประการฉะนี้

สตฺถา อิมํ ธมฺมเทสนํ อาหริตฺวา สมเด็จพระบรมศาสดาทรงนำธรรมเทศนานี้มาแล้ว จึงประชุมชาดกว่าพระยานาคเอาเรือมารับสุวรรณสังขกุมารนั้น กลับชาติมาคือพระองคุลิมาลเถระ พระดาบสช่วยสุวรรณสังขกุมารไว้ ได้กลับชาติมาคือพระสารีบุตรเถระ นางยักษินีมารดาเลี้ยงสุวรรณสังขกุมารนั้น กลับชาติมาคือนางอุบลวรรณาเถรี ท้าวสักกเทวราชผู้อุปถัมภ์สุวรรณสังขกุมาร กลับชาติมาคือพระอนุรุทธเถระ มหาเสนาบดีผู้ไปเชิญเสด็จพระนางจันทาเทวีและสุวรรณสังขกุมารให้มาครองราชสมบัติณพรหมบุรี กลับชาติมาคือพระโมคคัลลานเถระ ธนญชัยเศรษฐีผู้ให้พระนางจันทาเทวีอยู่ด้วยนั้น กลับชาติมาคือพระสีวลีเถระ นางสุวรรณขัมปากเทวีแกล้งใส่โทษแก่พระนางจันทาเทวี กลับชาติมา

TUDC 08/04/2563

คือนางจิญจมานวิกา ปาลกเสนาบดีผู้ผูกอาฆาตต่อสุวรรณสังขกุมาร กลับชาติมาคือภิกษุเทวทัตต์ พระเจ้าพรหมทัตต์ราชบิดาสุวรรณสังขกุมาร กลับชาติมาคือสุทโธทนพุทธบิดา พระนางจันทาเทวี กลับชาติมาคือพระนางสิรมหามายาพุทธมารดา พระนางคนธาเทวีอครมเหษของสุวรรณสังขกุมาร กลับชาติมาคือยโสธราพิมพาเทวี บริษัทซึ่งสวามิภักดิ์ต่อพระโพธิสัตว์ กลับชาติมาคือพุทธบริษัท พระสุวรรณสังขราชา กลับชาติมาคือเราตถาคต มิพุทธพจน์ให้ขยลงด้วยประการฉะนี้

จบสุวรรณสังขชาดก

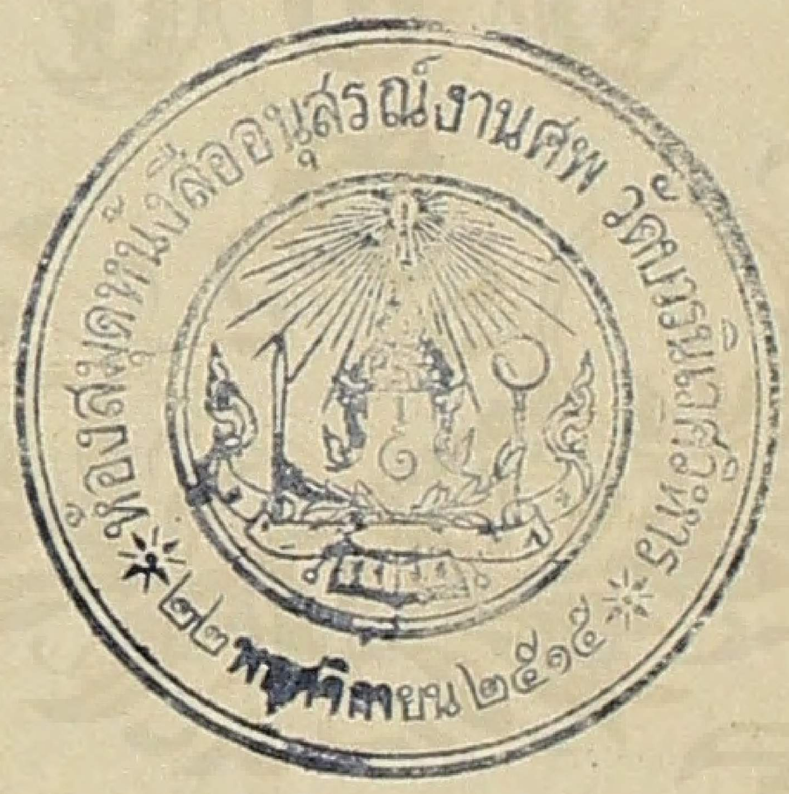

TUDC 08/03/2563

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร
ตำบลถนนราชพิธ จังหวัดพระนคร
วันที่ ๒๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๐